

Vesnický román

Česká knižnice
klasická díla v textově spolehlivém vydání
www.kniznice.cz

Úvod

Je mi tě věru líto, ty starý Ještěde!* Opěvají-li naši básníci hory české, nikdy nezazní jméno tvoje v písních jejich; líčí-li nám krásy naší otčiny, nikdy se přitom nezmiňují o zelených tvých stráních, ni o tvých lesích, kde se prohání „štvaní“** za bouřlivých nocí, ni o stříbrookých tvých studánkách, kde tančívají podvečer malí vodníčkové vedle bledých lesních panen, česajících si tam svoje dlouhé zlacené vlasy při svitu vycházejícího měsíce. Připomínají-li nám mezníky chránlivě vztyčené mezi námi a živly cizími, vždy zapomenou na tebe; a přec se statečně držíš, Ještěde! Od věků bráníš cizinci cestu přes lesnatý hřbet k srdci svému, kde chováš láskyplně rodné děti svoje. Vztýčily si tam maják, spanilou ves Světlou. Zdaleka vítá bílý kostelíček její poutníka a zvěstuje mu, ještě tu že se modlí a zpívá Čech, za horami že je již proň cizina. Nedej se mýlit nevděčností tou, Ještěde, a zůstaň nám navždy hradbou! Kéž by i v tobě, kostelíčku světelský, nikdy nedozněl ni český zpěv, ni modlitba česká, aby oko věrné, hledající tě na obzoru co posledního na severu strážce národnosti naší, nikdy od tebe žalostně odvrátit se nemusilo. Kéž by se, ó Světlá, světlo tvoje, povždy pečlivě střežené kněžstvem i učitelstvem nad

* Vrch v severním Boleslavsku.

** Duchovitá smyčka psů.

jiné vlasteneckým a občany pokrokumilovnými, nikdy nezatemnilo, nýbrž každým rokem jasněji a mocněji vzplanulo, ozařujíc i nadál celé okolí!

Lid ještědský je ještě méně znám než jeho malé pohoří. „V Ještědě“ říká se ve všech vesnicích k světelské faře náležejících. Tam panuje mluva i způsoby od okolních valně se lišící. V povaze lidu ještědského je cosi jižního, pohyblivého; honosí se velkým důvtipem a schopností i humorem nevyčerpateľným. Ženštiny jsou skoro vesměs tak silny a pevný jako muži; to tím, že je musejí ve všech pracích zastupovati. Muži jsou obyčejně domova vzdáleni, chodí do světa za výdělkem, neb Ještěd bohužel neužívá svých přečetných dětí. Ženě tudy připadne celá starost o hospodářství, i pečuje o ně vzorně. Z největší části zavede si občan ještědský jakýsi obchod, nerad se učí řemeslu, nerad se dá do služby, nechťsi je sebevýnosnější. Miluje volnost nadevše; hornatý jeho domov je v očích jeho pravým rájem. Všude jinde se mu zasteskne a život znechutí.

Obecným pokrokem a vzmahající se osvětou pozbyl však i Ještěd, jako mnohá jiná krajina, mnoho co do původnosti. Zapuzeny jsou pověry škodlivé i předsudky nejapné, ale zároveň tím setřena nejjemnější barvitost a nejzajímavější rysy z fyziognomie lidu. Lidumil plesá, ale básník tesklivě pohlíží, jak zapadává slunce dávné poezie na obzoru národa našeho, i spěchá, by pérem svým zachytil aspoň ještě několik zlatých nití starobylé řízy, z níž se svléká duše lidu českého, by se přioděla nachovým pláštěm nových, volných myšlének.

Následující obrazy z pohoří nadzmněného opírají se o skutečnou událost, jest v nich kus dějin jeho. Není v nich změněno než jméno muže v popředí stojícího. Již mnohá léta spočívá v zemi, ale dosud neuhasla upomínka naň. Ještě si o něm zhusta vypravují občané, opakují si jeho výroky a nazývají ho příkladem a vzorem. Zdalí je hoden vzpomínky tak vřelé a láskyplné, pozná se z těchto archů, v nichž žití jeho vnitřního odlesk.

Kdožkoli Antoše Jirovce jednou spatřil, pamatoval si ho zajisté navždy. Všude, kam zavítal, měl přátel dost. Bohatý, chudý, pán nepán, každý si ho stejně oblíbil. Všichni muži si ho přáli za bratra a všechny ženštiny za manžela. Jak se člověk ponejprv naň podíval, hned viděl, že je nad jiné vtipný, poctivý, upřímný, hledělo mu to z očí. Vedle toho byl podoby tak pěkné, že mu nebylo v celém Boleslavsku rovného. Měl hladkou tvář jako dívka, vlasy jeden prsten, držel se rovně jako svíčka a vyšlapoval si jako kníže. Dával na sobě také záležet, jako by skutečně pocházel z krve knížecí. To měl po matce. Jirovcová vždy na sebe hleděla jako některá vznešená panička. Nikdy nebylo na ni nejmenšího slyšet. Na syna také ne. Nikdy nezůstal v hospodě do noci, nikdy tam nehrál v karty, opilý nebyl jakživ. Čeládka nezaslechla od něho nikdy slova hrubého neb surového; káral-li, tož káral vždy jen v dobrotě.

Antoš Jirovec byl téhož času, to jest asi před šedesáti lety, nejbohatším v Ještědě sedlákem. Když se postavil na svoje „zahumení“ a podíval-li se k západu, tu bylo vše jeho, co obsáhl pohledem: lesy na horách, luka na stráních, pole a sady v dolinách. Páni s ním zacházeli, jako by patřil mezi ně. Choval se k nim jako k sousedům svým. Nezakládal si na tom, že se s ním zastavoval i hrabě, potkal-li ho náhodou, že mu podával správce již zdaleka ruku i že si musil

s písaři tykat jako s bratry. Kdo by si to byl o něm pomyslel, když ho matka jeho chovala!

Antoš nepocházel ze statku, kde byl teď pánem; dostal se tam podivným způsobem. Byl se z prachudých rodičů narodil v maličkém na horách baráčku. Otec jeho byl lamačem, neměl, než co si rukama vydělal. K baráčku nebylo jiného než kousek sadu, žádných polí, mohl mít jen jedinou na to kozu. Myslíval si, že si přece snad k něčemu pomůže, byl příčinlivý a žena jeho také. Zajisté by si byli za nějaký rok něco pořídili, kdyby nebyl přišel v lomu k úrazu. Zemřel, než ho syn poznal. Vdova chodila po smrti jeho podělkovat mezi sedláky. V letě přinášela si z práce vždy ještě vařiva a chleba domů, neměla s dítětem hladu. V zimě bylo hůř. Předávala pro selky a z přádlá šel již tenkrát mizerný jen výdělek. Najedla se s dítětem jen jednou za den dosyta.

Jirovcová si však nikdy nestěžovala na těžké živobytí. Neměla stýskání a bédování ve zvyku, nenadělala vůbec mnoho řečí. Tím pilněji hleděla si práce své. Takové dělnice neunavné a spolehlivé nebylo široko daleko. Ale i kdyby byla přišla Jirovcové chuť zaplakat si někdy před sousedkami nad osudem svým — nebyla by směla. Byly by jí zajisté odpověděly, že by v tom mohla být zcela jinak, kdyby neměla svou hlavu. A to byla pravda.

Antoš měl i krásu po matce. Jirovcová byla svého času nejkrásnější na celém panství děvče; bílá jako sníh, přitom černých očí a vlasů. Rodiče její byli chudí podruzi, ale proto měla dcera jejich přece dost nápadníků zámožných s chalupami a pozemky. Ona však nechtěla s majetnými záletníky svými ani mluvit. Zvolila si za manžela nejchudšího ze ženichů svých, aby jí prý neměl co vyčítat. „Stejně vždy k stejnému,“ odpovídala na všechny domluvy a výtky. Ovdověla s dvacátým rokem, nápadníci hlásili se znovu, byla dosud sličná jako z jahody květ. Ba měla jich teď ještě více, ač měla již děcko. Dokázala ve svém krátkém manželství, že je při své kráse i nad jiné hodna a pilna. Ale Jirovcová nechtěla o vdávání ani slyšet, zapýřila se do krve, když lidé o tom začali. „Nechť si každý smýšlí, jak chce,“ říkala, „ale u mne jest hanbou, pozná-li žena za živobytí svého dva

manžele po sobě. Nevím věru, jak bych předstoupila jednou před boha, kdybych se každou rukou držela muže jiného!“

Lidé se jí vysmívali za takové neslýchané „mudrování“. Mnozí si i mysleli, že snad proto nechce se vázat, aby mohla vést co vdova život volnější. Ale ona jim brzo dokázala, jak velice jí křivdí.

Pan vrchní viděl Jirovcovou o posvícení v kostele, nepustil z ní po celou hrubou mši oči. Slyše, že je vdovou a v poměrech nuzných, vzkázal jí za málo dní, že potřebuje do dvora šafářky i že si vyhlédl ji. Jirovcová popadla však místo odpovědi a díkuvzdání váleček a vyhnala posla nejen ze dveří, nýbrž hnala se za ním z hor dolů až do vesnice. Tam teprv ji lidé zastavili i zabránili, aby ho dále nepronásledovala.

Někteří však tomu chtěli, že nebylo Jirovcové při každém zamítnutém návrhu tak volno, jak se tvářila. Frantík Šímův, nejmilejší její soudruh, dokud chodila do školy, který ji vždy věrně chránil před útoky svévolných dětí, vrátil se z vojny domů. Když ho kdys odváděli, neloučil se s nikým tak těžce jako s ní. Také ona plakala mnoho neděl po odchodu jeho. Frantík se dostal spíše domů, než se nadál, zlámal si náhodou ruku, nemohl v ní již udržeti zbraň, a byl tedy propuštěn. Držel se však těch několik let, co byl ve světě, přinesl si hezkých pár grošů s sebou domů. Měl po rodičích pěkný kus pozemku, chtěl si tam postavit řádný barák a začít řemeslo. Byl totiž vyučeným truhlářem. Vypravoval Jirovcové dopodrobna, jak to s ním stojí a co zamýšlí, i svěřil jí, že na ni stále myslel po ten celý čas, co byl na vojně. Plakal prý několik nocí po sobě, uslyšev, že je vdána. Když řekl vdově ale o slovo, tu ho odbyla jako každého jiného. Tenkrát sice již neřekla, jak může žena poznat dva muže po sobě, ale co mu odpověděla, nebylo mnohem uspokojivější. „Nebožtík si toho ode mne nezasloužil, aby říkalo dítě jeho cizímu člověku, otče, pro mne nepronevěří se hoch můj vlastnímu tatíkovu v hrobě. Uživím a vychovám si ho bohda bez pomoci jiných.“

To bylo každému přec jen trochu mnoho. Frantík odstěhoval se nato nadobro z vesnice, nemohl žít Jirovcové lhostejně nablízku. Lidé se na ni velmi horšili, že ublížila člověku tak spořádanému

z pouhé přemrštěnosti. A co byl odpor její také jiného?! Jirovcová nevyšmála si ni hany, ni pošklebků, žila klidně dále. Každý však pozoroval, že bledla po Frantíkově odchodu více ještě než po pohřbu mužově. Frantíka ale nepovolala proto přec nazpět.

Ač milovala Jirovcová hocha svého velice, nevodila ho přec dlouho holdem. Za jinými dělnicemi běhávají hoši desíti- i dvanáctiletí do práce, Antoše dala však matka do služby, jakmile si uměl kudlou sám uříznout bičičtě. Sám rychtář přijal hošíka za pasáka, aby dokázal, že si váží rozšafnosti chudé vdovy. Vzhledem k Antošově mladosti dovolil však matce jeho, aby si ho na neděli vždy vzala domů.

Rychtář nikdy toho nelitoval, že se hocha ujal. Nedal se k žádné práci pobízet, vše, co se mu nařídilo, vykonal navlas, nevěděl, co to lež, nikdy nevypustil z úst slova ošklivého a za každou maličkost děkoval vřele a uctivě. Nebylo věru divu, že padl čiperný klučina rychtářovi i rychtářce do srdce. Manželé mu přáli zakrátko jako synovi. Sami byli jen o jedné holčičce, narodila se jim právě, když přišel Antoš na statek. Tenkrátě měli asi dva roky od svatby, nedělali si tedy z toho nic, že jim přišlo děvče místo hocha, myslili, že budou mít hochů ještě několik. Ale když zůstala v světnici kolébka vedle lože s modrými nebesy rok co rok prázdná, počali na Antoše velmi bolestně pohlížeti. Přáli si potajmu, aby byl jejich. Více ještě než rychtář přála si toho rychtářka. Nemohla se naň téměř ani bez slzí podívat, když vůčihledě rostl a v krásného dospíval mladíka.

Rychtářka toužila po synovi ještě více než manžel její, statek pocházel totiž od ní, rychtář se byl do něho jen s přínosem přiznal. Bylť však rychtářčiným vlastním bratrancem, stejného s ní jmena, živnost nevyšla tedy sňatkem jejím z držečnosti rodiny. V celém příbuzenstvu nebylo ale teď nikoho, na něhož by si byla mohla s dcerou myslit. Synovci její byli buď již ženati, neb dosud v plenkách. Rychtářka bývala tedy zhusta velmi truchlivá, že bude muset starý vážený její rod na statku zakrátko snad již ustoupit rodu jinému. Netajila se se zármutkem svým a lidé jí ho velmi zazlívali. Slyšíce ji takto bédovati, pravili nejednou mezi sebou, že si zrovna počíná, jako by patřilo rodu jejímu věčné na tomto světě panování. Šeptali

si, že beztoho dělá, co by dělat neměla, aby se dostal statku dědic. Krosnáci jdouce pozdě v noci domů, potkávali ji často asi hodinu cesty za vesnicí na křižovatce. Zašla arci hned do křoví, jak je zdaleka slyšela, ale oni ji poznali přec. Několik sousedek zas, ježto si vyšly o půlnoci na pouť do Turnova, aby tam byly na ranní, viděly ji v lese, jak kráčí pozpátku, majíc přitom palce u obou rukou zaťaté. Dřevaři a travačky spatřivali ji podvečer i před svítáním pod samým Ještědem, jak vchází do hajnovny k starému Mikusovi. Co ten byl zač, vědělo každé dítě. Nikdo ho nikdy neviděl v kostele, říkalo se, že tam ani nesmí a k přijímání již teprv ne.

Rychtářka byla mnohem méně oblíbena než její muž. Byla hrda a pánovita, vedle toho prudka a svéhlava. Na koho se rozhněvala, toho pronásledovala věčnou nenávistí, koho si oblíbila, toho zahrnovala dary. Málokdo však věděl, jak přišel u ní do lásky, ni čím si zasloužil její zášť. Dávala sice hojně chudým, čeládka se měla u ní dobře, i sousedům pomáhala ochotně, ale tvrdilo se vesměs, že to činívá spíše, aby byla chválena a vynášena, než ze srdce dobrého.

Rychtářka byla jako dcera její jedináčkem rodičů bohatých, tím asi vzala na sebe tu svou rozmarnou povahu, při níž zůstala, i když se vdala. Muž její o tom nepřemýšlel, jak by ji zjinačil, byltě takovým dobrákem, jakých je málo mezi námi. Nechával ženě vše platit, neuměl se jí postavit a ještě méně na ni se rozhněvat. U rychtářů svítalo tedy pořád slunce ku podivu všem, kdož rychtářku blíže znali. Zatáhlo-li se nebe někdy nějakou chmurou, přišlo jen k dešti (rychtářka ulevovala si totiž ráda pláčem, nešlo-li hned v tu chvíli podle hlavy její), k bouřce a hromobití jako v domech jiných, kde vládne žena neustupná a tvrdošíjná, nikdy však nepřišlo.

Podivná, víře nepodobná novina obíhala den nato v celých horách. Antoš Jirovec se prý chtěl dát se ženou rozvést, poněvadž z domu vlastního uprchla, aby nemusela jeho i děti v nemoci ošetřovat, a ona ho za pohanění to ze msty proklela na červeném kříži na křížovatce. Sylva, jdouc v noci vstříc Antošově matce, ježto se byla do města vydala, aby syna tam meškajícího se ženou opět smířila, náhodou k tomu přišla. Rychtářčin přepjatý mozek viděl v dívce však zlého ducha, přicházejícího si o úpis duše její, i ulekla se tak velice, že počala hned k smrti pracovati. Umírala a Sylva prý také.

Brzo se ukázalo, že pověst nelhala; rychtářka umřela za málo dní a Sylva ležela posud jako mrtva. Nepohnula sebou od té chvíle, co ji v lese zdvihli.

Sama rychtářka objasnila záhadnou událost.

Procitnuvši z mdlob na statku svém uprostřed strnulé čeládky, myslila ustavičně, že visí ještě v rubáši na kříži. Mumlala neustále zaklínací žalm, jemuž se byla od Mikusy naučila, aby se muži svému pomstila, jak to učinila před lety nebožka hraběnka, kdyby se neosvědčily všechny tajemné jeho prostředky, jimiž ho chtěla opět k sobě přilákat a novou v něm vzbudit lásku. S hrozným však výkřikem vytrhla se vždy z kletby, když přišla k místu, kde se jí Sylva objevila. Zažehnávala pak domnělého zlého ducha kříži i modlitbami i zoufale

si žádala svěcené vody, dovolávajíc se, že je dobrá křesťanka, že dává na modlení, na mši a svíčky atd. Chtěla se pak na důkaz toho pomodlit Otčenáš i Věřím v boha, ale nemohla toho dokázat jinak než pozpátku. Všecky služky od ní s hrůzou utekly, poznávajíce, jaká jest paní jejich hříšnice; sousedky se jí za touto příčinou štítily, snad by byla umřela, aniž by jí byl kdo oči zatlačil, kdyby nebylo bývalo Jirovcové. Bděla na statku, ošetřujíc paní i služku. Rozhorlenost proti rychtáře byla tak velká, že ji museli v noci pochovat, bylo se co báti pohoršlivého výstupu při veřejném pohřbu. Každý přál Antošovi, že ho vlastní zlomyslností sebe samé zbavila. Obecná soustrast obrátila se znovu k Sylvě co nevinné příčině její smrti a nevinné oběti zamýšlené msty. Nikdo netušil, jaký jiný ještě úkol měla v smutné události té.

Mnoho neděl to trvalo, než se vzpamatovala Sylva z otupělosti duševní i tělesní, na výstup u kříže u ní následující. Ale mladost a síla přec konečně zvítězily. Vzkřísily v ní opět ducha, poraženého strašlivým výjevem. Byl to duch zdravý a silný, dokázala toho brzo.

Jak se Sylva tak dalece zotavila, že mohla sama po sednici chodit, počala si mlčky svoje věci shledávati a do uzlů svazovati.

„Co to hodláš?“ zkrátka se jí tázala Jirovcová. Nebyla dívku churavou ještě ani okamžik opustila, ale tato slova byla první, která k ní pronesla. Pečovala o ni, ale nemohla jí odpustiti odboj Antošův, ni smělou lásku její k němu.

„Co jiného, než abych se odsud co nejdříve dostala?“ odvětila Sylva rovněž tak krátce a přísně. I ona nebyla ještě stařenu oslovila, co nabyla vědomí. Byla to vůbec první slova její ke komukoli. Ústa štěbetavá oněměla, oči pozbyly blesku, tahy svěžesti. Byla soše kamenné podobnější než dívce živoucí.

„Teď pryč nemusíš,“ trpce zvolala stařena, „vímť, co jste s Antošem zamýšleli. Bůh sám však se do toho vložil a povoláváje rychtárku k sobě uspořil mně hanby, vám hříchů.“

„Nikdy by nebylo mezi mnou a Antošem hříchů bývalo,“ s takovou výsostí odpověděla Sylva, že ji Jirovcová jen stěží poznávala. To již nebylo to prostoduché děvče, které znala, co teď před ní stálo.

Vážnost a zralost ducha zkoušeného dumala Sylvě v temném pohledu. „Ale teď se již o to nejedná, co bylo a co mělo být. Nechťsi je rychtářka živa neb mrtva, já odsud odejít musím.“

Stařena pořád podiveněji pohlížela na dívku.

„...slibila jsem jí, jak visela na kříži, zatracujíc jeho i děti jeho, vás i vlastní duši, že zůstane jejím...“

Tvář stařenina se vyjasnila ponejprv od toho dne, co byla za Antošem v městě.

„...musím mu jít tedy navždy z cesty, aby neměla kletba její k němu moci a přístupu, a také jdu...“

„A Antoš?“ znovu se tázala stařena, jata náhlým soucitem se synem.

„Antoš řekne: ‚Dávno vím, že mne Sylva více miluje než sebe.‘“

Sylva neplakala, pronášejíc tato slova, ale tím více plakala Jirovcová, že ji kdy zneuznala. Věděla, že synovi nikdy svatbu strojit nebude; odejde-li Sylva, srdce jeho že navždy osiří.

„A kam půjdeš, vždyť nebohá nikoho nemáš? Kvůli Antošovi tě vydědil jediný příbuzný...“

„Půjdu do Prahy na službu.“

„Až do Prahy na službu? Tam se ti zasteskne po horách i našich lidech. Jiný tam kraj i obyčej, tam pro nás cizina.“

„Pro mne je teď cizina všude, i tu v horách, i ve vašem baráčku. Nepatřím sem, nepatřím mezi lidi, jiného se pro mne nehodí než hrob, a do hrobu také jdu. Po celý čas, co jsem tu na posteli ležela, nemohouc slabostí promluvit ni se hnout, přemýšlela jsem o tom, co jste vypravovala o Štědrý večer, i děkovala jsem vám za to v duchu. Nuže, do toho domu, kde pláčou s bédujícími, kde těší umírající, kde bdějí u mrtvých, tam hodlám do služby. Jiná teď ve mně krev, smutná, mrtvá! Mrtvá i ve mně duše, co usmrtila rychtářka pro mne Antoše; ale co se silou, která mi zbyla v údech? Službou těžkou se unavím a jiným ulehčím — snad bude pak i ulehčeno srdci mému...“

A Sylva šla...

Na sta pozdravených žehnal s vděčnými slzami v klášteře alžbětinském prostou služku horskou, která tam proslula před několika desítkami lety vytrvalostí, obětivostí a nevšední silou tělesní. Neučinila

žádného slibu, nebyla ničím vázána, mohla jako sestra služná bez překážky opět do světa se navrátiti, ale žádná řeholnice nevykonávala tak přísně povinnosti řádu jako ona. Nejnebezpečnější nemocní byli jí vždy odevzdáni, při nejkřutějších operacích stála vždy jen ona lékařům po boku a vždy se obdivovali zručnosti a chladnokrevnosti, jíž jim sloužila. Brzo se naučila od nich tak obratně rány obvazovat, zlomeniny napravovat atd., že je zastávala při všech ranhojičských pracích. Došla v tomto ohledu takového jména, že nechtěli býti nemocní než od ní obvazováni a napravováni. Ulehčila k přání svému na sta bližním — zdali bylo přitom i ulehčeno srdci jejímu?

Klasická díla v textově spolehlivém vydání
Česká knižnice
www.kniznice.cz

První slovo matčino k synovi, s nímž se rozešla v trpkosti, ač se podrobil vůli její, bylo: „A ona tě přec šlechetně milovala...“

Antoš se dále netázal, nalézaje matku samotnu v chýžce pohorské. Nehledal Sylvy, nejel za ní, aby ji přemluvil a odvrátil úmyslu jejímu. Nebál se vyřknuté nad ním kletby, již se děsila Sylva, ale cítil, že se otevřel mezi nimi hrob, že šlápla smrt na květy lásky její, že je rozlučuje stín nešťastné ženy, která slepou k němu náruživost smrtí zaplatila.

Statek „u rychtářů“ vrátil Antoš zcela rychtářčině vyděděné dceří Marjánce. On sám odstěhoval se s hochy svými na hory k matce. Zanechal obchodu, neb zdraví mu již nechtělo sloužit jako jindy. Koupil si k otcově baráku velký kus pozemku, jež s dětmi svými vzdělával. Žil jen pro ně, také se staly vedením jeho ozdobou osady své. Zůstal i nadál nejlepším rádcem a přítelem všech, kdož rady a pomoci potřebovali, zůstal i pýchou staré matky, která v jeho náručí blaze skonala. Povznesl se v jejích očích opět na onu výši, kde jindy stával, co přemohl lásku svou na důkaz smíru s duchem matky dětí svých. Jejich nejmilejší hovor byl o Sylvě. Jirovcová ji navštěvovala s vnuky rok co rok o pouti svatojanské, přinášejí jí steré pozdravy z hor. Nikdy neopomenula ji pochváliti, že zvolila ten pravý život...

Antoš nepřežil dlouho matku. Odešel odtud v plné síle věku mužského, aniž kdo tužil, že churaví. On však cítil, že je podtat kořen

jeho života. Uvedl vše tajně do pořádku. Útlé bylo srdce jeho, osud ho zkoušel příliš přísně. Když byl hotov, dal si od synů jednou zrána vynést z kůlny velkou bednu, která tam byla tak zahražena jinými věcmi, že ji nebyli dosud pozorovali. Museli ji postavit do zahrádky, kde seděl, vyhřívaje se na jarním sluníčku. Vyndali z ní kus po kusu nové polní nářadí pěkně pracované a zeleně natřené.

Bylo to ono nářadí, které si tenkrát prohlížel, když matka jeho za ním přišla do města, tázajíc se ho zostra: „Do nového hospodářství?“ Pohlížeje na ně se zádumčivým úsměvem skonal tiše.

KOMENTÁŘ

„A věru, ty postavy z lidu, které nám Světlá předvádí, jsou lepým dokladem pravdě jejích slov; jsou to živé hlubiny nejmocnějšího citu, jsou to mravní velikáni, věstci a bojovníci onoho věčného práva, jehož zákonník vepsán jen v srdce šlechtníkův, jsou to mudrci, reformátoři a mučedníci nejčistší lidskosti; jsou to povahy ideální co do síly a duševního obsahu, — povahy, jakých v prostém rouše skutečnosti nikdy nepozná oko všední, leč jenom duše s nimi příbuzná, — duše nadšená a básnická.“

Eliška Krásnohorská, 1880¹

I/ TVŮRČÍ OSOBNOST — KONTEXTY — DOBOVÁ RECEPCE DÍLA

Českým literárním dějepisem bývá Karolina Světlá obvykle řazena ke generaci májovců. Už tato základní literárněhistorická charakteristika v sobě skrývá celou řadu možností — klíčů ke kontextům a souvislostem, pomocí kterých lze ke spisovatelčinu dílu přistupovat. Mimo jiné nás přivádí na úplný počátek její tvůrčí kariéry: do časů několik desetiletí předcházejících době, v níž Eliška Krásnohorská psala svá slova o „povahách ideálních“.

1 Eliška Krásnohorská: Dvě básničky lidu, *Časopis Musea Království českého* 54, 1880, s. 156–157.

K těmto „kreačním ideálům“ (budeme-li je tak v jistém aspektu vnímat a — spolu s Mojmiřem Otrubou² — nazývat) se umělecký rukopis Karoliny Světlé posouval postupně. Pro pochopení odkud, proč a za jakých okolností vyrůstají, je nepochybně důležitý právě návrat na začátek: na přelom padesátých a šedesátých let 19. století, kdy se tehdy sotva třicetiletá pražská rodačka Johanna Mužáková (za svobodna Rottová) zapojila do aktivit, které jsme uvykli vnímat jako jeden z nejnvýraznějších hybných momentů ve vývoji novodobého domácího písemnictví — tedy literatury samé a ovšem též kritického diskurzu, který byl nad ní veden. Názorové střety o úlohu českého spisovatele a obecně o žádoucí povahu moderního národního písemnictví, jež se koncem padesátých let 19. století odehrávaly kupříkladu na stránkách *Obrazů života* a *Poutníka od Otavy*,³ spoluutvářely pole, na které vstupovala nová generace literátů s novými představami o pravdě a kráse v soudobém umění.⁴

Právě v případě Johanny Mužákové, resp. Karoliny Světlé lze vstup na literární scénu popsat jako záležitost bezmála kuriózní. Sama jej tak líčí ve svých vzpomínkových textech, které jsou pokládány za jeden z nejcennějších pramenů k poznání českého společenského a kulturního života dané doby.⁵ Jistě by se ihned dalo namítnout, že informační nasycenost těchto memoárů poněkud paradoxně prokazovala ještě v dobách nedávno minulých recepci díla Karoliny Světlé a hodnocení jejího významu v dějinách českého písemnictví spíše medvědí službu. Autoři monografií o spisovatelčině životě a díle — počínaje Terézou Novákovou⁶ a konče Josefem Špičákem⁷ — pracovali s těmito vzpomínkami jako s naprosto hodnověrným materiálem. I drobné pisatelčiny

2 Podobným způsobem uvažoval Mojmir Otruba nad dílem Josefa Kajetána Tyla, přesněji nad jeho vlasteneckou povídkou (srov. Mojmir Otruba — Miroslav Kačer: *Tvůrčí cesta Josefa Kajetána Tyla*, Praha, SNKLHU 1961, s. 53–60).

3 Celý průběh této polemiky je zachycen v publikaci editora Miloslava Novotného *Život Jana Nerudy. Dopisy — dokumenty. Díl druhý. Mladistvé zápasy*, Praha, Československý spisovatel 1953.

4 Jedním z novějších odborných pojednání této problematiky je pozoruhodná publikace Martina Hrdiny *Mezi ideálem a nahou pravdou. Realismus v českých diskusích o literatuře 1858–1891*, Praha, Academia 2016.

5 Vedle řady drobnějších textů se jedná především o dvě rozsáhlé publikace: *Upomínky* (1875) a *Z literárního soukromí* (1880).

6 Teréza Nováková: *Karolina Světlá, její život a její spisy*, Praha, Spolek pro vydávání laciných knih českých 1890.

7 Josef Špičák: *Karolina Světlá*, Praha, Svobodné slovo 1962, 1966; Praha, Melantrich 1980.

úvahy nebo marginální poznámky leckdy téměř doslovně přejímali do konstrukce jejího životopisu coby nezpochybnitelná fakta. Často jich využívali i jako interpretačního klíče k autorčiným prózám.⁸ Jako by nebrali v úvahu, že k detailům líčeným s odstupem zhruba dvou desetiletí je přece jenom nutno přistupovat s jistou rezervou. A především: jako by nechtěli uznat sílu autostylizace vypravěčského subjektu těchto textů — tedy součást záměrně zvoleného (anebo bezděčného, spontánního) nastavení autorského rukopisu, která již ze své podstaty historiografickou věrohodnost výpovědi přirozeně „deformuje“.

Tohoto přístupu se v nejvyšší míře dostalo údajům, které se v pamětech Karoliny Světlé vztahují k Vítězslavu Hálkovi a které byly častokrát citovány jako jedinečná zpráva o okolnostech vzniku almanachu *Máj*⁹ (1858 i jeho dalších ročníků). Například právě „vysvětlení“ toho, jak došlo ke vstupu Johanny Rottové, tehdy již provdané Mužákové, mezi autory zastoupené v *Máji* (neboli jak vlastně přišel na svět text s názvem *Dvojí probuzení*), vložila autorka vzpomínek do úst své sestry Sofie Podlipské: „Právě tu byl Hálek,‘ oznamovala mi horlivě. ‚Přišel mi sdělit, že se naši mladí spisovatelé rozhodli vydati almanah na počest Máchova Máje s podobiznou pěvce jeho pod názvem Máj. Barák bude redaktorem. Vzpomněl si Hálek, že někdy se pokouším o báseň neb novelku, a přišel požádat mne o nějaký takový pokus, aby v almanahu tom byla vedle Němcové i mladší síla ženská. Nemám právě nic vhodného, a pustit se teď před svatbou do práce zdálo by se mi nešetností k ženichovi mému. [...] Avšak když Hálek neustal na mne doléhati, vyzradila jsem mu téměř mimoděk, že ty máš cosi pod pérem, co by snad do Máje se hodilo. I žádá tě Hálek, abys práci svou přeložila, zkrátila a tak upravila, aby se vešla asi na 25 stránek nadzmiňného almanahu.“¹⁰

K tomu, jakým způsobem přistupovala romanopiskyně Světlá k tvorbě textů ležících mimo obor beletrie, se v poněkud jedovaté poznámce vyjádřil Emanuel Chalupný, když roku 1911 hodnotil charakter čerstvě publikovaných dopisů Karoliny Světlé Janu Nerudovi a významový dosah této edice pro eventuální nové interpretace spisovatelčiných próz. Usoudil, že vydané

8 Srov. např. Arne Novák: „Skalák“ Karoliny Světlé (Studie analytická), *Sborník filologický* 4, 1913, s. 190–260.

9 *Máj. Jarní almanah na rok 1858*, red. Josef Barák, Praha, H. Dominikus 1858.

10 Karolína Světlá: Z literárního soukromí, in táz: *Z literárního soukromí I. Vzpomínky. Paměti. Literární dokumenty*, ed. Josef Špičák, Praha, SNKLHU 1959, s. 249.

dopisy „osvětlují Světlou samu. Opravdu dokazují, že postavy hrdinských žen v románech jejich nejsou vyčteny od Sandové nebo odjinud, nýbrž čerpány z vlastního nitra jejího. V jejich románech, ať si vypadají romanticky, obráží se tedy skutečný život, ovšem ne vnější, nýbrž vnitřní.“ Vzápětí však dodal: „Bohužel zároveň je viděti, jak naopak zase v jejím životě se obrážejí její romány a jak obrazivost ji vede k pathosu, bránícímu jí v střízlivé úvaze.“¹¹ — Stylotorné prvky v osobní korespondenci a v memoárech samozřejmě nelze klást na stejnou úroveň. Nicméně i na zmiňované vzpomínky Karoliny Světlé lze pohlížet podobně a brát při jejich četbě v úvahu individuální, příznakově beletristickou autostylizaci jako projev toho, že Světlá „nedokázala nepsat romány“ ani v textech zcela odlišné žánrové příslušnosti.¹²

I se zohledněním těchto přirozeně působících okolností snad můžeme věřit tomu, že novela *Dvojí probuzení* byla do almanachu *Máj na rok 1858* zařazena vlastně náhodou, a že se tedy Karolina Světlá pro českou literaturu „zrodila“ spíš shodou okolností než jako produkt osobní ambice a výsledek cílevědomé snahy.

Ovšem z hlediska výše otevřené otázky „krece ideálu“ v rámci autorské práce s poetikou literární postavy rozhodně není bez zajímavosti fakt, že už v tomto raném textu nacházíme hrdinku, která je ve finále příběhu nucena podstoupit bolestné řešení citově-morálního dilematu, ne nepodobného tomu, jakým prochází každá z protagonistek jejich románů z vrcholné fáze kariéry, Sylvu z *Vesnického románu* nevyjímaje...¹³

11 Emanuel Chalupný: Světlá, Neruda, Hálek, *Národní listy* 51, 19. 11. 1911.

12 Srov. Ivo Říha: *Možnosti četby. Karolina Světlá v diskurzu literární kritiky druhé poloviny 19. století*, Červený Kostelec, Pavel Mervart 2012, s. 89–92.

13 Domníváme se, že už tato skutečnost je jedním z důkazů chatrnosti, ne-li scestnosti přesvědčení, jež se objevilo po publikaci torza korespondence Karoliny Světlé s Janem Nerudou roku 1911, resp. 1912 (dopisy byly poprvé zveřejněny roku 1911 v *Osvětě*, roku 1912 následovalo doplněné, knižní vydání: *Karolina Světlá ve stycích s Janem Nerudou*, ed. Anežka Čermáková-Sluková, Praha, J. Otto 1912; kritické vydání dopisů, opatřené studií Dagmar Mocné Zpráva o zachraňování básníků v Čechách, viz in *Bouřky. Příběh Karoliny Světlé a Jana Nerudy*, eds. Stanislav Wimmer et al., Příbram, Pistorius & Olšanská; Litomyšl, Paseka 2007) a různými typy statí, učebnic a literárněhistorických příruček se šíří dodnes — zde citovaný Emanuel Chalupný v tom rozhodně nebyl a není sám. Toto přesvědčení je založeno na tezi, že základní prvky sémantické výstavby ještědských próz jsou přímým, jednoznačným odrazem onoho kritického momentu v autorčině osobním citovém a milostném životě, tedy *následkem* událostí, jež jsou „zdokumentovány“ v dopisech z roku 1862;

Hovoříme-li o *Dvojím probuzení* jako o debutu, samozřejmě to neznamená, že tento text byl prvním beletristickým pokusem Johanny Mužákové. A možná to nebyla ani první publikace. Už dva roky před vydáním almanachu *Máj* otiskl Mikovcův *Lumír* dvě prózy s podpisem Johana M. (resp. Johanna M. — ve druhém případě): *Konvence a láska*¹⁴ a *Rodina pastorova*.¹⁵ O tom, že obě novely patrně pocházejí z pera budoucí slavné spisovatelky, se v odborné literatuře až do dnešních dní vyskytly pouhé dvě zmínky. Poprvé se tak stalo roku 1940, když literární historička Věra Lišková připojila ke svému výboru z autorčiných povídek poznámku *K bibliografii díla Karoliny Světlé*. Zde připsala, že oba „naivně vyprávěné“ příběhy dobou vzniku i několika výraznými stylistickými rysy (jde např. o „hojnou francouzštinu“, kterou dr. Podlipský doporučil paní Mužákové ke studiu jako lék, pomocí něhož, mimo jiné, se měla zotavovat z těžké psychické krize po smrti malé dcerky) „ukazují velmi pravděpodobně na autorství budoucí Karoliny Světlé“. A vzápětí uzavírá: „Nebylo by tedy *Dvojí probuzení* jejím prvním tištěným literárním dílem, i když ovšem zůstává i nadále jejím oficiálním literárním debutem.“¹⁶ — Dodejme, že oba tyto texty už obsahují zárodky toho, co pozdější interpreti spisovatelčina díla kladou (dle našeho názoru mylně) coby záležitost hodnou pozornosti až do „období po Nerudovi“. Sama Věra Lišková na jiném místě své literárněhistorické pozůstalosti tento významotvorný motiv přílehlavě označuje jako „heroický mesianismus“ hrdinek próz Karoliny Světlé.¹⁷ Už v novelách *Konvence*

jinak řečeno: že poznání této části spisovatelčina „vnitřního života“ je nezbytným interpretačním klíčem k jejímu dílu vzniklému po roce 1862 (kupříkladu Šaldův dobový náhled na celou záležitost by se dal ve zkratce vyjádřit takto: doteď jsme Světlé nerozuměli, teď už ji rozumíme — srov. František Xaver Šalda: Karolina Světlá a Jan Neruda, *Národní listy* 51, 5. a 12. 11. 1911). Když pomineme hlavní věc — tedy nemožnost jakkoli „dokázat“, co přesně se odehrávalo v nitru Karoliny Světlé a jak přesně se to promítlo do její tvorby, musíme připomenout, že inkriminovaný klíčový motiv se v jejích prózách výrazně uplatňoval už dříve, než došlo k citovému vzplanutí mezi ní a Janem Nerudou.

- 14 Johana M.: *Konvence a láska*, *Lumír* VI, č. 3, s. 49–53; č. 4, s. 73–77; č. 5, s. 97–101 a č. 6, s. 125–129.
- 15 Johanna M.: *Rodina pastorova*, *Lumír* VI, č. 10, s. 218 a č. 11, s. 242–245.
- 16 Věra Lišková: *K bibliografii díla Karoliny Světlé*, in Karolina Světlá: *Povídky*, ed. Věra Lišková, Praha, Družstevní práce 1940, s. 442.
- 17 Věra Lišková: *Ke komposici a k povaze díla Karoliny Světlé*, in *Posmrtný odlietek z prací Věry Liškové*, eds. Milada Součková a Bohuslav Havránek, Praha, Melantrich 1945, s. 146.

a láska a *Rodina pastorova* se objevují hrdinky, jež svou výjimečnost prokazují především jednou svéráznou aktivitou: schopností zachraňovat milovaného muže, otevřít mu oči, přivést jej na správnou cestu, a to i za cenu značných osobních útrap (byť obě rané prózy končí happy endem).

Druhým, kdo si dvou textů zveřejněných v *Lumíru* s odstupem času povšimnul, byl Ludvík Páleníček, který ve své monografii *Karolina Světlá, bojovnice revoltující* připomněl postřeh Věry Liškové a souhlasně s ní usoudil, že se zřejmě jedná o „začátečnické práce Karoliny Světlé, avšak autorka je nikdy do souboru svého díla nepojala, protože si jich asi nijak necenila“.¹⁸

S oběma badateli lze nepochybně souhlasit. Hlavní příčinou toho, že se český literární dějepis danou otázkou nikdy podrobně nezabýval, je možná už prostá skutečnost, že sama Světlá ve svých memoárech určuje jako počátek vlastní publikační činnosti otištění novely *Dvojí probuzení* v almanachu *Máj na rok 1858*. O *Konveniencích a lásce* a o *Rodině pastorově* se nikde nezmiňuje ani slovem.

Ať tak či onak, kořeny literární tvorby jsou v případě Karoliny Světlé ještě hlubší: ani Karolína Světlá, ani Johanna Mužáková, nýbrž už Johanka Rottová jevila od dětství výrazný zájem nejen o četbu, ale též o autorskou práci. K tomu se váže další její osobní vzpomínka — dobře známý příběh o skandálu kolem tajných literárních aktivit, které byly náhodou objeveny jejím učitelem. Když se mu rukopisný „almanach“ tehdy dvanáctileté autorky dostal do rukou, vypravil se k Rottovým domů a tam Johančině matce „slavným oznamoval způsobem“: „Přicházím, abych vás upozornil na věc velice závažnou [...] Stopuji na vaší dceři již po delší dobu rozhodný talent spisovatelský [...] Kdyby byla dcera vaše hochem, tož bych já první k ní vám gratuloval i sám na vás naléhal, abyste žádných nešetřili prostředků, by nadání její k zdárnému dospělo rozvoji; ale u dívky mají se věci jinak, právě naopak, tu se musí podobné náklonnosti dusit, všemožně obmezovat, jinak nedostojí později nikdy patričně úkolu svému a nikdy v něm nedozná pravého štěstí, pravé spokojenosti.“¹⁹ Líčení průběhu a následků této události v *Upomínkách* vyznívá místy až anekdoticky, nicméně jde o postřeh dodnes často připomínaný, zejména v odborné literatuře k dějinám ženy 19. století — jako výmluvná ilustrace dobových genderových sociokulturních stereotypů.²⁰

18 Ludvík Páleníček: *Karolina Světlá, bojovnice revoltující*, Praha, Práce 1949, s. 35.

19 Karolína Světlá: *Upomínky*, in táž: *Z literárního soukromí I. Vzpomínky. Paměti. Literární dokumenty*, ed. Josef Špičák, Praha, SNKLHU 1959, s. 219.

20 K této otázce srov. např. různé publikace Mileny Lenderové.

Všechny další spisovatelčiny samostatné stati či textové pasáže věnované *myšlení o literatuře* (ať už v aktuálním čase psaní memoárů, nebo ve vzpomínkách na své někdejší názory a postoje) vnímáme jako specifickou kategorii — pro literárního historika a teoretika cenný materiál: je to jedinečná, originální zpráva o způsobu bytí s literaturou — a v literatuře...

Reminiscence vlastního vnímání různých tváří českého písemnictví (nejenom těch, které byly spojeny s otázkou aktivního působení ženy ve veřejném kulturním prostoru) doby kolem poloviny 19. století — tedy ještě předtím, než se na scéně objevilo jméno Karolina Světlá — nabízí zřejmě v nejhojnější míře spis *Z literárního soukromí*. Z řady v něm popisovaných zážitků je jeden prezentován se zvláštní intenzitou: roku 1849 byla tehdy devatenáctileté Johanně Rottové představena Božena Němcová. Na počátku jejich jen několik let trvajících, zato však v mnoha směrech velmi důvěrných kontaktů údajně stály právě hovory plné úvah o aktuálním stavu naší soudobé literární produkce. Tvůrčí osobnost Němcové se tehdy nenacházela v jednoduché pozici. Čelila stále silicím tlakům ze strany přátel z pražských vlasteneckých kruhů, kteří jí poměrně ostře připomínali, že se „již dost nasbírala pověr mezi lidem českým“, ²¹ a žádali si od ní „Dílo“, jaké v naší próze postrádala i mladá čtenářka českých knih Rottová. Její kritické výroky se týkaly úrovně domácí prozaické tvorby obecně: „Seznámivši se s literaturou českou, vřele jsem ocenila její básníky, nedostižné tlumočníky národní poesie; Čelakovského a Erbena, okouzlujícího Máchu, nadšeného Vocela, jemnocitného Jablonského atd., ale prosaisté čeští docházeli u mne mnohem menší obliby. [...] Doopravdy mne poutali jen Tyl a Němcová.“ ²² Karolina Světlá vzpomíná, jak právě Němcové vyjevovala svůj údiv nad tím, čeho všeho česká próza — na rozdíl od poezie — není schopna využít; jaké funkce by v kontextu národní literatury mohla a měla plnit, ale neplní. Jestliže shledávala „nedostižné tlumočníky národní poesie“ v tehdejších představitelích našeho básnictví, u prozaiků naopak onu snahu tlumočit to, co pochází ze samého jádra duševního života národa, téměř nikde nenalézala. V názorové shodě s řadou svých souputníků i příslušníků následujících generací přitom pokládala právě tuto tvůrčí tendenci za to hlavní, co zajišťuje velkým evropským literaturám jejich velikost — miněno světovost. Postrádala-li Světlá velikost tohoto druhu u dobové prozaické pro-

21 Karolina Světlá: *Z literárního soukromí*, in táž: *Z literárního soukromí I. Vzpomínky. Paměti. Literární dokumenty*, ed. Josef Špičák, Praha, SNKLHU 1959, s. 244.

22 Tamtéž, s. 240–241.

dukce domácí, bylo tomu tak především proto, že jako potenciální pramen nejbližších „zpráv“ o duši českého lidu zůstával trestuhodně nevyužit venkov. Byť se mnozí autoři venkovským látkám věnovali, nedokázali z nich, dle jejího názoru, vytěžit to nejpodstatnější.

Navážeme-li na poznámku o využívání „látky vesnické“, stojí jistě za pozornost také to, jak s odstupem času Karolina Světlá vnímala formativní vliv nejbližšího okolí, co se týče vlastního působení na takto žánrově a tematicky rozvrženém poli, resp. to, jak se vnější faktory střetávaly s její osobní tvůrčí intencí (či s představou o ní). Když se ve svých memoárech vrací k období následujícímu po vydání almanachu *Máj na rok 1858*, charakterizuje žánrové rozvrstvení dobové české literární produkce mimo jiné těmito poněkud hořkými slovy: „Když časem závoj mé anonymity nadobro se roztrhl, tož jsem ovšem slyšela namnoze tytéž příjemné poznámky od starých ‚vlastenců‘ a ‚vlastenek‘ jako moji páni kolegové. ‚K čemu píšete,‘ praveno mi, ‚proč děláte Němcové konkurenci? Vždyť máme spisovatelek dost. Každý směr je důstojně zastoupen. Není nám potřebí nových. Němcová pěstuje povídku, Růžičková a Čacká básnictví, Zapová vychovatelství a Rettigová se postarala o praktickou života stránku. K čemu ještě vy se namáháte? Ten celý Máj je vůbec zbytečným.‘ [...] Některé osoby dobrosrdečné, avšak naivní, třeba uznávaly, že se moje práce do hodnoty pracím Němcové nevyrovnají a nikdy s to nebudou lesk vavřínů jejích zatemniti, přec se obávaly, že by, působíce půvabem v každé novince spočívajícím, aspoň její hmotné zájmy poškoditi mohly, jsouce žádány do časopisů, kamž dosud jen ona psávala. I nařizovaly mi za příčinou tou zcela kategoricky: ‚Víte-li co, Němcová ať píše pro lid; obor ten zůstaniž neporušeně její, a když vy mermomocí psáti chcete, pište pro salón. Tím by se zároveň dosti citelná mezeza u nás vyplnila. Lekturou přiměřenou bychom si nejrychleji a nejsnadněji získali vyšší kruhy společenstva našeho.“²³ — Salonní novela se skutečně stala polem, do něhož Světlá aktivně vkročila.²⁴ Ve svých vzpomínkách se ovšem vůči „světu salónů“ důrazně

23 Tamtéž, s. 257–258.

24 Šlo o tyto prózy vydané na přelomu padesátých a šedesátých let 19. století: *Sestry* (1859), *Společnice* (1859), *Libánky koketiny* (1860), *Láska k básníkovi* (1860) a *Zamítání* (1860). Podrobněji k dané problematice viz Dagmar Mocná: Salonní novely Karoliny Světlé, in *Salony v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 18. ročníku symposia k problematice 19. století, Plzeň 12.–14. března 1998*, eds. Helena Lorenzová — Taťána Petrasová, Praha, KLP 1999, s. 147–154.

vymezuje a popisuje vlastní, svébytný způsob literárního uchopení této problematiky: „Ne — abych pro ten svět psala, jak na mně se žádalo, jsem s to nebyla, ač jsem v něm poznala mnoho rozmilých a ctihodných povah, jejichž přátelství dosud ráda si připomínám. Bylo mezi světem tím a mnou příliš málo společného a příbuzného. Ale o něm psáti, to bylo ovšem něco jiného.“²⁵

Poslední z citovaných vět naznačuje, co bylo pro Světlou příznačné po celou dobu její umělecké kariéry: intenzivní promyšlení otázky cílové skupiny příjemců vlastní tvorby. Zároveň zde (a na dalších stránkách memoárů *Z literárního soukromí*) nacházíme zprávu o spontánním a stále silícím autorském tlakem k nalezení originální žánrové a tematické parkety... Souběžně s psaním salonních novel už se Karolina Světlá pokoušela o zpracovávání *ještědských, venkovských látek*.²⁶

V tom, že se právě venkovská tematika ocitla v centru pozornosti budoucí spisovatelky Karoliny Světlé a posléze se stala jednou z hlavních „značek“ jejího uměleckého rukopisu, sehrál zásadní úlohu fenomén *tradovaného vyprávění*. Jeho význam pro celou svou tvorbu Světlá komentovala nesčetněkrát. Tradované příběhy vyrůstající z jedinečného sociokulturního prostoru a takto působící coby součást jeho přirozené „sebecharakteristiky“ byly pro ni nevymluvnější zprávou o „ideální pravdě“ skryté za „holou skutečností“ — a právě věrný otisk konkrétních rysů této zprávy se stal cestou k „nalezení jejího Ještěda“.²⁷

Jsou nám známy okolnosti, za jakých se roku 1853 seznámila s podještědským rodištěm svého manžela.²⁸ Na rozdíl od Boženy Němcové, která se do libereckého kraje vydala ještě dříve přímo za účelem shromažďování

25 Karolina Světlá: *Z literárního soukromí*, in táz: *Z literárního soukromí I. Vzpomínky. Paměti. Literární dokumenty*, ed. Josef Špičák, Praha, SNKLHU 1959, s. 261.

26 O dočasném „souběhu“ salonních a venkovských próz v tvorbě Karoliny Světlé svědčí mimo jiné i skutečnost, že její první ještědská povídka byla publikována v jednom svazku se salonní novelou: Karolina Světlá: *Láska k básníkovi / O krejčíkově Anežce*, Praha, Bibliotéka českých původních románů historických i novověkých 1860.

27 Zde odkazujeme na často citovaný Hálkův výrok: „Šťastný Ještěd, že našel svou Světlou, a šťastná Světlá, že našla svůj Ještěd“ (Vítězslav Hálek: Světlá s Ještědem, *Květy* IV, 1869, č. 51, s. 406).

28 Srov. Karolina Světlá: *Z literárního soukromí*, in táz: *Z literárního soukromí I. Vzpomínky. Paměti. Literární dokumenty*, ed. Josef Špičák, Praha, SNKLHU 1959, s. 244–246.

místních příběhů,²⁹ nebyl původně příjezd Světlé motivován žádnými sběratelskými či literárními ambicemi. Od zahájení spisovatelské kariéry ji v té době dělilo zhruba pět let. Postupně empirické poznávání určitého prostředí bylo pouze jakýmsi *předstupněm* geneze literárního díla (podobně jako v jejích staropražských prózách); bylo procesem, který se neodvíjel primárně pro literaturu. Získaný zážitek prostorového rámce mimoliterární reality ovšem zůstal přirozeně ukotven v její osobnosti a jako kterýkoli z množiny představitelných podnětů se mohl podílet na zahájení tvorby.

Vztah Johanny Mužákové k nově objevenému místu se začal rychle zintenzivňovat a prohlubovat. Vstupní poznávání prostoru-krajiny záhy spontánně přecházelo v pronikání do daného prostředí v komplexním slova smyslu. Hlavním zdrojem informací o celkové povaze jeho sociokulturní struktury se pro Světlou začaly stávat *hovory lidí*. Okruh „vypravovatelů a vypravovatelek“ se postupně rozšiřoval, vzrůstal počet a rozmanitost vyslechnutých příběhů — zpráv o charakteru místa, o citovém a myšlenkovém obzoru jeho obyvatel. Tento přirozený, vzhledem k eventuálnímu uměleckému zpracování zcela nezáměrný způsob navazování vztahu s novým prostředím se proměnil až po několika letech — v logické souvislosti se „zrodem spisovatelky“. Z hlediska tvůrčí osobnosti se fenomén tradovaného vyprávění posunul do pozice *cíleně vyhledávaného* budoucího zdroje tvorby:³⁰ „...vyměřovala jsem v pravém smyslu slova upomínky všech starších lidí, s nimiž náhoda mne svedla, zejména však svých příbuzných, kteří mi ručili povahou za věrohodnost podání svého. Vší onou svěhlavou vytrvalostí a vášní neústupnou, vyznačující pud sebezachování, jenž ovšem zde se vztahoval k národní naší bytosti, pídila jsem

-
- 29 Dodejme, že v tomto směru Božena Němcová na Liberecku neuspěla. Karolina Světlá (kteřá tam naopak později objevila zásadní tvůrčí impulz) reprodukuje povzdech Němcové takto: „Škoda, přijdeš do krajiny nevšedně krásné, ale lid je tam, jako když ho zařízne. Vážila jsem tam několikrát cestu z Liberce. Tchán tvůj mi pokaždé sezval celý kruh vypravovatelek, ale neodnesla jsem si odtamtud než několik dávno mi známých pohádek. Všude jinde je lid bodřejší, hovornější, původnější“ (Karolina Světlá: *Z literárního soukromí*, in táž: *Z literárního soukromí I. Vzpomínky. Paměti. Literární dokumenty*, ed. Josef Špičák, Praha, SNKLHU 1959, s. 244). Němcová ovšem důvod svého osobního nezdaru tušila sama (Podještědí nebylo jediným místem, kde takto „narazila“): „Nevěřili mně co choti komisara finančního a domnívali se, že na nich vyzvídám z nekalé příčiny [...]“ (tamtéž, s. 44).
- 30 Srov. Mojmír Otruba: Ve směru od reality do literatury. Podještědské romány Karolíny Světlé, in táž: *Znaky a hodnoty*, Praha, Československý spisovatel 1994, s. 148–180.

se po zajímavých typech, charakteristických příbězích, v nichž se zrcadlila zvláštnost ducha českého.³¹

Právě k tomu se však vztahovaly některé aspekty dobových kritických rozvah nad spisovatelčinými povídkami a romány: „...bylo s podivením, pakli jsem zaslechla někdy výtku, že mnohé krásné stránky do našeho lidu teprve vbásnívám, že jich v něm není.“³² Její obrana byla vždy rázná a jednoznačná: „...vše podávám tak, jak jsem to vzala z úst lidu, jen ve velmi málo případech vlastními slovy doplňujíc, co by se bylo buď dlouho vlekle [...] neb kde bych byla opakovala, co již dříve kdesi jinde jsem pověděla. [...] Pročež mi nelze jinak odpovědětí těm, kdož mě viní, že do lidu našeho jsem vbásnila, co v něm není, než že ovšem nemohli v něm se dopátrati, čeho jsem se dopátrala já...“³³ V těchto sebeobhajobách tedy opakovaně akcentovala funkci tradovaného vyprávění jako specifické informace o určitém reálném prostředí, jako tvůrčího impulsu, v němž coby významově nosný prvek figuroval předobraz budoucího literárního hrdiny (hrdinky). Zdůrazňovala, že postavu prezentuje v textu přesně tak, jak o ní vyprávěli důvěryhodní referenti, přičemž zárukou důvěryhodnosti byl pro ni sám původ těchto vyprávěčů — fakt, že jsou součástí prostředí, z jehož kořenů vyrůstá příběh i postava v něm účinkující.

Jestliže vývoj osobitého beletristického rukopisu Karoliny Světlé od počátků až k přelomu šedesátých a sedmdesátých let, kdy vznikly její umělecky vrcholné prózy (v čele s *Vesnickým románem*), vnímáme do značné míry jako otázku *hledání a formování žánru* a zaměříme-li se přímo na práci s ještědskými náměty, můžeme dát za pravdu Marii Řepkové: „Světlá jako by se zprvu dotýkala ještědských látek opatrně, zkusmo a tápavě. Její první kontakty s novou oblastí nesou známky tematické, žánrové i tvarové nevyhraněnosti a různorodosti, jak si můžeme ověřit na povídkách *Lesní panna*, *Sefka* a *Cikánka*.“³⁴ Velice přesná je pak někdejší vykladačka spisovatelčina díla³⁵ v postžení výjimečnosti pozice,

31 Karolina Světlá: *Upomínky*, in táz: *Z literárního soukromí I. Vzpomínky. Paměti. Literární dokumenty*, ed. Josef Špičák, Praha, SNKLHU 1959, s. 91.

32 Karolina Světlá: *Z literárního soukromí*, in táz: *Z literárního soukromí I. Vzpomínky. Paměti. Literární dokumenty*, ed. Josef Špičák, Praha, SNKLHU 1959, s. 303.

33 Tamtéž, s. 304–305.

34 Marie Řepková: *Vypravěčské umění Karolíny Světlé. K proměně tématu a tvaru její ještědské prózy*, Ústí nad Labem, Severočeské nakladatelství 1977, s. 17.

35 Monografie Marie Řepkové pochází ze sedmdesátých let 20. století. V mnoha ohledech — zejména metodologicky — ji jistě lze pokládat za překonanou.

jakou má mezi ranými ještědskými texty povídka *O krejčíkově Anežce* z roku 1860, resp. ve vymezení hlediska, které rozeznává jako sémantické jádro, které bylo poté dále rozvíjeno směrem od této prózy až k pozdějším románovým kompozicím: „O této práci je totiž možno plným právem říci, že v ní autorka poprvé nalezla téma adekvátní látkám z ještědského prostředí a že spolu s ním docílila i souladu uměleckého ztvárnění. Není snadné toto téma pojmenovat.

Je vlastně obsaženo v celém úhrnu významů největší části ještědské prózy, v níž se uskutečňuje postupně a v různých variantách. Můžeme však nepochybně říci obecně, že jde o takový obraz člověka, který by obracel pozornost k mravní stránce jeho bytosti, odkrýval v něm smysl pro nadosobní, trvalé hodnoty lidství, objevoval v něm schopnost uvádět svůj život v soulad s vyšším etickým řádem, v němž jsou tyto hodnoty zakotveny, schopnost podrobit se mu a přinášet pro něj třeba i nejvyšší oběti.“³⁶

Pokud budeme sledovat takto naznačenou cestu, můžeme snad ještě výraznější pozici přisoudit povídce *Skalák* (1863). Tu už lze vnímat jako přímé vývojové nakročení k tomu, co bylo posléze rozehráno ve vrcholných ještědských prózách: ve *Vesnickém románu* i v *Kříži u potoka*, *Frantíně* a *Nemodlenci*. V příběhu Jáchyma „Skaláka“ a Rozičky už se totiž v základním významovém plánu objevuje nejen onen finální čin, akt sebeobětování „ve jménu něčeho vyššího“; mnohem víc jde o cestu, která k němu vede — o proces hrdinčina postupného morálního vyzrání. Právě tohle je cesta ke „kreaci ideálu“, kterou budeme v případě *Vesnického románu* podrobněji sledovat ve druhé části komentáře. V ohlédnutí za *Skalákem* můžeme opět připomenout resumující Marii Řepkovou: „Jestliže u Anežky oslavila [Světlá] hrdinství jednoho jediného okamžiku, pak v Rozičce jí šlo o cílevědomý etický záměr, o statečný mravně citový postoj, vzdorující po léta překážkám a nepřízním, osobnímu neštěstí i společenskému tlaku.“³⁷

Za další, poslední významný krok na poli práce s poetikou postavy — směrem k ještědským románům — pak Řepková pokládá (ve shodě s Josefem Špičákem³⁸ a dalšími) povídku *Lamač a jeho dítě* (1864). Podstatný posun

Nicméně obsahuje celou řadu trefných postřehů, které mohou fungovat jako podněty k dalšímu uvažování o díle Karoliny Světlé.

36 Marie Řepková: *Vypravěčské umění Karoliny Světlé. K proměnám tématu a tvaru její ještědské prózy*, Ústí nad Labem, Severočeské nakladatelství 1977, s. 21.

37 Tamtéž, s. 26.

38 Josef Špičák: *Tvrůkyně českého vesnického románu*, in Karolina Světlá: *Ještědské romány I*, Praha, SNKLHU 1955, s. 465–480.

shledává především v posílení vývojového aspektu hrdinů: „Není jim hned od počátku dáno vědomí morálních hodnot, o něž mají bojovat, nýbrž musí se jich teprve dopátrat. Tyto postavy se vyznačují hledáním cest k pravé lidskosti, úsilím rozpoznávat dobré a zlé jak ve vlastním smýšlení i jednání, tak u ostatních lidí, a podle toho se řídit.“³⁹ Ještě důležitější postřeh se ale týká toho, jak se zmíněný jev promítá do dalších složek a rovin výstavby díla (což už lze vnímat jako prolamování hranice mezi povídkou a širším epickým útvarem): „Z tohoto důvodu je v Lamačovi do značné míry opuštěn princip jednoduchého obrysu postav i přímočaré dějové linie. Nová tematická kvalita, tj. morální vývoj hrdinů, promítá se bezprostředně do reflexivních pasáží, které zaujímají značnou rozlohu textu. Mimoto obohacuje povahokresbu a komplikuje syžetovou výstavbu díla. Tím vším se rozrušuje onen nepřilíš rozsáhlý, uzavřený povídkový útvar, k němuž se Světlá do té chvíle propracovala.“⁴⁰

Právě v originálním způsobu umělecké práce s *poetikou postavy* leží hlavní důvody, díky nimž byla Karolina Světlá již dobovou kritickou recepcí (její drtivou většinou) postupně vynášena do pozice ztělesnění obecně sdílené představy ideálu národního slovesného tvůrce. Výsledek zkoumání rozsáhlého textového materiálu — recenzí, studií, zpráv, komentářů atp. doprovázejících celou spisovatelčinu aktivní tvůrčí kariéru (či se k ní s odstupem času vracejících)⁴¹ — dokládá pravdivost slov Leandra Čecha: „Světlá se jmenuje spisovatelkou lidu českého a spisovatelkou otázky ženské par excellence.“⁴² Ačkoli zrovna jeho hlas byl jednou z nečetných výjimek, které obdivný náhled na význam Karoliny Světlé v novodobém domácím písemnictví rozhodně nesdílely,⁴³ svým výrokem popsal charakter spisovatelčina postavení v českém kulturním prostředí naprosto přesně.

39 Marie Řepková: *Vypravěčské umění Karoliny Světlé. K proměně tématu a tvaru její ještědské prózy*, Ústí nad Labem, Severočeské nakladatelství 1977, s. 35.

40 Tamtéž, s. 36.

41 Z analýzy takto vymezeného souboru pramenů vychází podstatná část již zmiňované publikace Ivo Říhy *Možnosti četby*, odkud je následující pasáž převzata (po autorových úpravách).

42 Leander Čech: *Karolina Světlá. Kritická studie (Doplňný otisk z časopisu Hlídky literární)*, Brno, Hlídky literární 1891, s. 209.

43 Na kritický přístup k dílu Karoliny Světlé v následujících obdobích výrazně navázala kupříkladu Flora Kleinschnitzová, která se ve své studii z roku 1919 soustředila na nábožensko-filosofické pozadí autorčina díla. Poměrně přesvědčivě

Už v některých recenzích spisovatelčiných raných próz můžeme pozorovat zdůrazňování *vzájemné propojenosti* obou těchto složek vnímaných jako stěžejní významotvorné aspekty její tvorby — aspekty originální a jedinečné, v domácím i světovém kontextu. Například Jan Neruda nadšeně přijal jeden z prvních románů Karoliny Světlé — *První Češka*, vydanou roku 1861: „Světlá podala zde titulní hrdinkou svou figuru alegorickou, její První Češka jest český národ sám, probuzující se jeho sebevědomí.“⁴⁴ V tomto duchu se zároveň pokoušel vyložit svérázné pojetí tendenčnosti díla „moderní naší spisovatelky“: „...víme, že dovedla i otázek denních, myšlenek časových dobře použití, aniž by se stala pouhou spisovatelkou tendenční v běžném slova smyslu. Tendenci vyšší má Světlá ovšem a působí jí na šlechtění citu i ducha. Základem jejím je vždy vznešená některá myšlenka, vzrostlá z půdy skutečných společenských poměrů, poukazující však k ideálnímu cíli společenstva, provedená ostrou charakteristikou osob, pestrým skupením situací, ozářená různými červánky nově bujícího národního života.“⁴⁵

Reflexi propojení ženské otázky s tendenčností ve smyslu snah o naplnění vlastenecky výchovné funkce beletrie nacházíme mezi jinými (Janem Nerudou a Vítězslavem Hálkem již v šedesátých letech počínaje, Eliškou Krásnohorskou či Terézou Novákovou v osmdesátých a devadesátých letech konče) u dalšího z obdivovatelů Karoliny Světlé — u Františka Zákrejse: „Světlá jest eminentně tendenční, ale její genius ničí její tendence v intence. Světlá jest umělkyně. Volíc sobě důležité idey z oboru ženské otázky, zejména sociálního, vytváří k nim vzácnou svou obrazností co nejvhodnější, typické látky a sestruje je velmi obratně v souladné, napínavé organické celky, aniž by ale kdy jevily

zde doložila, že postavám spisovatelčiných románů jsou na mnoha místech vkládány do úst názory formulované dobovými mysliteli, které Světlá četla a obdivovala. Zejména pak upozorňuje na četný výskyt takovýchto „parafrází“ Herderových myšlenek. Jako by tedy Kleinschnitzová usvědčovala Světlou z toho, že ony hlasité proklamace věrnosti zobrazení ducha ještědského (českého) lidu jsou pouze „maskou“, pod kterou spisovatelka vnáší do díla ideový obzor, jehož původ a charakter je zcela jiný, než na jaký se odvolává ve svých autorských komentářích. Srov. Flora Kleinschnitzová: *Náboženské postavy z lidu v díle Karoliny Světlé, Listy filologické* 46, 1919, s. 29–45 a 91–106.

44 Jan Neruda: *První Češka*. Román od Karoliny Světlé, *Hlas* I, 6. 3. 1862; citováno dle týž: *Nechť nový cíl dá nový den (Výběr z úvah, črt a poezie)*, red. Josef Špičák, Praha, Melantrich 1974, s. 123.

45 Tamtéž, s. 123.

strojenost. Její postavy jsou osobnostmi, ač někde snad příliš zidealisovanými...“⁴⁶ Zákrejs soudí, že to, co bychom mohli nazvat „vlastním sociálním významem jejího umění“,⁴⁷ se nikterak nevyklučuje s napínavostí příběhu, dramatičností zápletek a s dalšími faktory potenciální čtenářské atraktivitu díla. Ba naopak: na pozadí oceňování těchto a podobných kvalit uměleckého rukopisu Karoliny Světlé rozvíjí Zákrejs obecnou obhajobu umělecké prózy vůbec. Je toho názoru, že právě Světlá nám svým dílem dokazuje, že „prosaická epika nynějšíka — román, novela, povídka — právem náleží v obor umělé poesie“. A dodává: „Vpravdě, lze-li kde nalézt důvody pro mínění, že též epika v obor umění patří, jsou to spisy Světlé. Jestliže o kterém romanopisci, možno to zajisté říci o ní: Nespisuje pouze, ale básní. A neobyčejný půvab jejich výtvorů má jednu z předních svých příčin v tom, že Světlá všecken lesk svých barev soustřeďuje na povahy ženské.“⁴⁸

Souhrnně lze říci, že dobové reflexi díla Karoliny Světlé všeobecně domiňuje (napříč různými žánrovými útvary, v jejichž rámci je tato reflexe vyslovena) zřetelná orientace na pojetí umělecké prózy coby *obrazu duševního života národa* — v těsném sepětí se snahou o pojmenování účinků, jakých má takovýto obraz dosáhnout na straně recipienta. K výraznému vymezování rozdílů mezi estetickou funkcí a tím, co je součástí funkcí mimoestetických, přitom dochází jen zřídkakdy. A když už, pak nejde o oddělování obou sfér, nýbrž spíše o jejich *smířování* — o akcentování komplexnosti účinku slovesného díla. V jednom z nekrologů se tímto způsobem k odkazu Světlé staví např. Matěj Anastázia Šimáček: „To dílo je propagační, vědomě účelné, někdy až bojovné. Dílo více apoštolské než umělecké, ač i cena jeho umělecká je značná. Stálo více ve službách ideí než v kultu formy. Mělo šířit světlo jejich ideálů a také je šířilo. Z její doby není ideově bohatšího prosateura nad ni. [...] Zjev, jako je Světlá, ukazuje nejen jasně, že jednostranné a nespravedlivé je cenění literáta jen hodnocením jeho uměleckých kvalit, nýbrž že k váze

46 František Zákrejs: Rozhledy osvětové [rubrika], *Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice* III, díl 1, 1873, s. 155. — Citované Zákrejsovy výroky byly součástí komentáře k novému vydání novely *Společnice* a povídek *O krejčíkově Anežce* a *Cikánka* — původem tedy autorčiných raných textů — v Ottově Knihovně národní.

47 Leander Čech: *Karolina Světlá. Kritická studie (Doplňný otisk z časopisu Hlídká literární)*, Brno, Hlídká literární 1891, s. 196.

48 František Zákrejs: Rozhledy osvětové [rubrika], *Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice* III, díl 1, 1873, s. 154.

významu jeho povinnosti mít zřetel i k morálnímu účinku jeho děl i celé jeho působnosti na národ.⁴⁹ Právě ono „šíření světla“, „působnost na národ“ bylo vnímáno jako stěžejní kvalita spisovatelčina díla, což je možné konstatovat i se zřetelem k vývoji dobového diskurzu o literatuře.

Takto nastavený pohled na dílo Karoliny Světlé se v průběhu druhé poloviny 19. století nijak výrazně neposouvá; v jednotlivých formulacích se opakuje v podstatě totéž — pouze v drobných stylistických obměnách a s rozličnými významovými konotacemi, ať jde o kritickou recepci jejího díla pocházející z let šedesátých, či devadesátých. Jakoby tedy teprve ve službách „šíření světla“ vstupují do hry (na jedné straně do tvůrčího procesu a do zorného pole kritické recepcie na straně druhé) další aspekty uměleckého rukopisu Karoliny Světlé, jimž byla v konkrétních projevech kritické rozpravy druhé poloviny 19. století průběžně věnována pozornost. Odtud se pak odvíjelo zohledňování dalších souvislostí a příbuzných otázek, resp. uvažování o autorčině díle ve světle problémů, kterými se zabývala dobová diskuse o národní literatuře všeobecně.

Mezi nejčastěji otevíranými tématy stála rovněž otázka *původnosti* díla Karoliny Světlé, obvykle usazená do širšího kontextu. Jednalo se o celý soubor problémů vymezovaný několika dalšími termíny náležejícími do stejného sémantického pole: jedinečnost, národní osobitost, všelidskost, světovost atp. Nerudovo a Hádkovo nadšené přijetí *Vesnického románu* a dalších autorčiných ještědských próz pocházejících z přelomu šedesátých a sedmdesátých let vyznívá jako vítání původního uměleckého výrazu, jaký české písemnictví dosud postrádalo a jaký v plné míře odpovídal jejich (a nejen jejich) tehdejší představě o národní specifitě literárního díla a zároveň tak o jeho potenciálu stát se dílem světovým. V jejich recenzích se přitom setkávají dvě základní polohy vymezování světovosti individuálního beletristického výkonu: světovost ve smyslu všelidské platnosti a vedle toho světovost ve smyslu srovnatelnosti s uměleckou úrovní vrcholných výkonů velkých evropských literatur. V přístupu Hádkově a Nerudově je obojí propojeno: dílo Světlé má ve všech podstatných ohledech na to, aby se stalo součástí onoho světa velkých, všeplatných idejí, které jsou vyslovovány významnými evropskými literaturami. Základním stavebním kamenem jejich velikosti — tedy světovosti — je totiž národní svébytnost a nezaměnitelnost. A přesně tak je tomu i v případě Karoliny Světlé. Ba co víc: tvrdí-li Neruda, že *Vesnický román* a *Kříž*

49 M. A. Šimáček: Karolína Světlá, *Světlozor* 33, 1898/1899, č. 45, s. 529–530.

u potoka „jsou takými díly původními, která se rovnají všem cizím“,⁵⁰ nemá na mysli pouze spisovatelčinu schopnost věrně v textu postihnout jedinečnou povahu duševního života národa. V lecčem dalším dle jeho názoru Světlá mnohé své zahraniční současníky dokonce předčí: „Ač v některém ohledu podobna norskému spisovateli Bjørnsonu, jakž nepodobna je mu v směru snahy své! Bjørnson začal tam, kam nyní Světlá došla, a došel nyní, odkud Světlá byla vyšla. Pokud líčil Bjørnson jen zvláštní povahy lidu svého, byl šťasten, jakmile chtěl lid „zmodernizovat“, stal se (viz nejnovější jeho povídku Rybářské děvče) začátečníkem. Každý talent má osobní svůj ráz a Karolina Světlá našla ve vesnickém románu *zatím* nejdělejší pole, aby na něm rozvinula vzácnou svou poetickou osobnost.“⁵¹

II/ VESNICKÝ ROMÁN — TEXT A SOUVISLOSTI

Vesnický román poprvé vycházel na pokračování v *Květech* od ledna do dubna roku 1867. Knižního vydání se dočkal o dva roky později v Grégrově Matici lidu (podrobnosti obsahuje Ediční poznámka v přítomném svazku). Výše jsme se pokusili naznačit cesty, které k němu v tvorbě Karoliny Světlé vedly, a pojmenovat důvody, na jejichž základě bylo této knize dobovou kritikou i pozdějšími vykladači spisovatelčina díla přiznáváno výjimečné postavení, a to nejen v kontextu vývoje individuálního autorského rukopisu. V povídkových prózách (*O krejčíkově Anežce*, *Skalák* či *Lamač a jeho dítě*) postupně v průběhu šedesátých let 19. století krystalizuje to, co je v plné míře rozehráno poprvé právě ve *Vesnickém románu* — a co se ponejvíce realizuje na poli *poetiky postavy*.

Zvláštní součástí komunikace se čtenářem (a to nejen v případě *Vesnického románu*, jak vzápětí ukážeme) byl způsob, jakým Světlá prezentovala vlastní autorskou interpretaci protagonistů svého díla. Máme na mysli různé druhy paratextů, především její románové *předmluvy*. — Autorskou předmluvu lze za jistých okolností vnímat jako součást sémantické výstavby fikčního světa románu. Zároveň je možné ji posuzovat jako svébytnou významovou jednotku, jejímž hlavním účelem je příprava komunikační situace mezi autorem

50 Jan Neruda: Český román vesnický a jeho tvůrkyně, *Naše listy* 9, č. 27, 27. 1. 1869.

51 Tamtéž. (Opravujeme věcnou chybu v textu: namísto *švédskému spisovateli Bjørnsonu* píšeme *norskému spisovateli Bjørnsonu*.)

EDIČNÍ POZNÁMKA

Přítomná edice je komentovaným čtenářským zněním *Vesnického románu* Karoliny Světlé (1830–1899), který otevírá autorčin volný soubor ještědských románů z let 1867–1873 a který nejen svým univerzálním názvem, jenž se později i v dílech ostatních spisovatelů stal hojně využívaným podtitulem, ale především výstižným zachycením charakterů, přesvědčivým ztvárněním obecně společenských i regionálně specifických poměrů a tematizací soudobých etických otázek založil tradici tohoto klasického evropského žánru v prostředí novodobé české prózy a předurčil tak i jeho budoucí směřování. I pro tyto kvality jsme jej upřednostnili před jinými povídkami a romány Karoliny Světlé pro vydání v naší knižnici.

I/ ČASOPISECKÉ A KNIŽNÍ VYDÁNÍ ROMÁNU DO ROKU 1899, SEBRANÉ SPISY, RUKOPIS

Vesnický román (dále jen VR) vycházel nejprve časopisecky na čtrnáct pokračování ve druhém ročníku obnoveného beletristického týdeníku *Květy*, který redigovali Vítězslav Hálek a Jan Neruda, a to pravidelně, bez přerušení od prvního čísla v roce 1867 (č. 1, 3. 1., s. 1–4; č. 2, 10. 1., s. 16–19; č. 3, 17. 1., s. 25–28; č. 4, 24. 1., s. 40–45; č. 5, 31. 1., s. 49–54; č. 6, 7. 2., s. 66–69; č. 7, 14. 2., s. 77–81; č. 8, 21. 2., s. 85–88; č. 9, 28. 2., s. 101–105; č. 10, 7. 3., s. 109–113; č. 11, 14. 3., s. 126–130; č. 12, 21. 3., s. 133–137; č. 13, 28. 3., s. 148–151; č. 14, 4. 4., s. 157–162). Objevoval se buď na titulní stránce jednotlivých čísel, anebo následoval po souběžně publikované próze na pokračování (povídka *Domáci*

učitel V. Hálek, novela *Dvě babičky* F. Adamce). Odtud bylo také převzato znění textu pro první knižní vydání v Matici lidu roku 1869 nákladem Spolku pro vydávání laciných knih českých (třetí ročník, číslo 5, běžné číslo 17) a tiskem Eduarda Grégra. Podle edičního plánu nakladatelství byl VR distribuován po jednotlivých neilustrovaných sešitech k 31. 10., o rok dříve zde vyšel i *Kříž u potoka*. Porovnáním časopiseckého a prvního knižního otisku VR jsme však zjistili, že v textu byly provedeny drobnější změny a úpravy, především plošné jazykové a několik dílčích stylistických a formulačních, o nichž podrobně referujeme níže a připojujeme seznam různocítení vybraných pasáží. Vydání v Matici lidu jsme zvolili za výchozí text, neboť jej považujeme za jediné spolehlivé autorizované znění.

VR byl do konce století vydán ještě dvakrát: v roce 1883 jako 75. díl výběrové Národní bibliotéky — výboru prací čelnějších spisovatelů československých ve 4. svazku Spisů Karoliny Světlé, které tisklo nakladatelství I. L. Kobra v sešitové i knižní verzi (svazek kromě VR obsahuje povídku *Mladší bratr* a dvě novely, *Dcera pouště* a *V zátiší*), a poté v roce spisovatelčina úmrtí (1899) — je tedy velmi pravděpodobné, že do tohoto vydání už autorka nezasahovala — jako 3. svazek Sebraných spisů Karoliny Světlé v nakladatelství J. Otto. I zde byla část nákladu románu distribuována v samostatných sešitech, celkem šesti označených čísly 17–22. Jelikož je z dobových svědectví a z více různých zdrojů jisté, že přibližně od poloviny sedmdesátých let Světlá trpěla vážnou oční chorobou spojenou s migrénami a částečným oslepnutím, a proto své práce musela diktovat neteři (Sluková do nich prokazatelně nejen zanášela korektury, nýbrž je i jazykově upravovala — viz její rukopisné poznámky a opisy, které jsou součástí literární pozůstalosti Světlé) nebo služce Antonii Hrabětové, nepovažujeme tato dvě poslední vydání VR (1883, 1899) za textově spolehlivá, neboť nelze bezpečně určit ani původce změn a oprav, ani případný způsob jejich autorizace, byť většinu z nich můžeme hodnotit jako progresivní. Přihlížíme k nim však v případech úpravy koruptel výchozího vydání a při zavádění emendací, když porušené nebo sporné místo v textu nelze vyrovnat s oporou časopiseckého znění (1867).

Ani jedno z výše uvedených čtyř vydání není ilustrované, avšak slavnostní vydání časopisu *Světlozor* (1880, č. 9), věnované Karolině Světlé u příležitosti oslav jejích padesátých narozenin, přineslo kromě celostránkového portrétu, dedikační básně a ukázek i rozborů spisovatelčina díla (za všechny jmenujme zevrubnou studii Františka Chalupy, vycházející nepřetržitě na pokračování

až do 17. čísla daného ročníku) také kresby Adolfa Liebschera k jejím nejznámějším prózám, část z nich se vztahuje právě k VR.

Ještě za života Světlé mnozí referenti a recenzenti upozorňovali na potřebu sestavení jejích kompletních sebraných spisů, nerealizovaných ovšem dodnes. Od sedmdesátých let vycházely Spisy Karoliny Světlé současně v Kobrově nakladatelství (1874–1894, celkem 6 svazků), za redakce Františka Zákrejsce, a nákladem knihkupectví Eduarda Grégra a Ferdinanda Dattla (1874–1880, celkem 5 svazků, avšak bez VR), neobsáhly ovšem celé autorčino dílo. Nejúplnější, avšak textově málo spolehlivou řadu představují Sebrané spisy Karoliny Světlé z Ottova nakladatelství (1899–1904), které do třiceti svazků uspořádala již zmíněná Anežka Sluková (od roku 1901 provdaná Čermáková), neteř Karoliny Světlé a dědička jejího literárního odkazu. Jejich vydávání později převzalo Mazáčovo nakladatelství (viz níže, oddíl II). Za nejspolehlivější vydání části spisovatelčina díla jsou považovány Vybrané spisy Karoliny Světlé ve Státním nakladatelství krásné literatury, hudby a umění (1954–1959) v uspořádání, ediční úpravě a s komentáři Josefa Špičáka, které čítají celkem osm tematicky tříděných svazků.

Rukopis románu či jeho případné opisy (autorské nebo jiných osob) nejsou součástí osobního fondu Světlé uloženého v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze ani spisovatelčiny literární pozůstalosti v současnosti archivované v Podještědském muzeu v Českém Dubu. Neúspěšné byly rovněž naše sondy do fondů se Světlou spřízněných spisovatelů, stejně jako do redakčních archivů dobových časopisů, pročež předpokládáme, že se rukopis VR nedochoval. Je pravděpodobné, že byl bezprostředně po sazbě jednotlivých čísel *Květů* nebo po dokončení posledního pokračování zničen. V této úvaze nás utvrzuje i několik nepatrných neshod při porovnání úvodních vět VR v časopiseckém znění s faksimile autografu, který Světlá roku 1882 poskytla J. V. Sládkovi jako první ukázkou obnovené „řady rukopisů českých spisovatelů“ pro čtenáře časopisu *Lumír* (viz *Lumír* 20. 1. 1882, č. 3, s. 33), v němž se kromě diakritiky (*jméno m. jmeno, vedle m. vedlé*) liší tvar hned prvního slova (*jest m. je*) a chybí oba odkazy s poznámkami pod čarou. Tento „úryvek“ je navíc zakončen sedmi tečkami a podpisem autorky, z čehož vyvozujeme, že Světlá jej nově přepsala, neboť původní rukopis už sama neměla k dispozici.

II/ ČASOPISECKÉ A KNIŽNÍ VYDÁNÍ ROMÁNU PO ROCE 1899

V Ottově nakladatelství vyšel VR ještě čtyřikrát, a to ve dvou tiskových variantách (každá opět v neilustrované verzi sešitové i knižní). Nové vydání připravil Miloslav Hýsek a vytiskla Unie jako 31. svazek edice Česká knihovna zábavy a poučení, kterou řídil Ústřední spolek českých profesorů a redigoval Jan Satranský. Podle jejího programu odhadujeme neuvedené vročení vydání na rok 1913, přičemž se opíráme o bezpečnou dataci nejbližších titulů, tj. dějepisného výkladu Z. Wintra (sv. 30) a studií A. Nováka (sv. 33). 32. svazkem edice byl Hýskův *Výbor z povídek a vzpomínek* K. Světlé. Titulní list VR udává Hýska jako autora úvodu, ten je ovšem součástí románu a jeho pisatelkou Světlá. Svazek byl nicméně opatřen závěrečnou nesignovanou (Hýskovou) poznámkou, stručně informující o historii textu a připojující několik věcných vysvětlivek s číselným odkazem na příslušnou stranu. Editor zde výslovně upozorňuje na nespolehlivost vydání z let 1883 a 1899, u nichž nelze ověřit původce změn a oprav, a tak zdůvodňuje, proč předkládaný „text Vesnického románu jest otištěn podle prvního knižního vydání“. Textovým srovnáním příslušných znění VR však nečekaně zjišťujeme (ovšem při povědomí o obchodních praktikách Ottova nakladatelství nikoli překvapivě), že obsahem svazku není stanovené znění z roku 1869, nýbrž právě to nejméně spolehlivé — z roku 1899, vydané poprvé u J. Otty (viz výše). Nerozprodáný náklad VR z edice Česká knihovna zábavy a poučení nakladatelství později, tj. už v období svého pozvolného úpadku, vybavilo novou obálkou a prezentovalo ho jako nové vydání, opět nedatované (podle GK NKP 1928). Mezitím rovněž uvedlo na trh jiné obálkové vydání VR, a to hned dvakrát: jednalo se o náklad sebraných spisů z roku 1899, avšak opatřený vždy novým titulním listem s vročením a (chybným) pořadovým číslem vydání. Vydání z roku 1922 je označeno jako čtvrté, vydání z roku 1924 jako páté.

Od počátku třicátých let až do začátku druhé světové války vycházel VR v nakladatelství Leopolda Mazáče v rámci Sebraných spisů Karolíny Světlé, připravených Anežkou Čermákovou-Slukovou ve spolupráci s Václavem Vittingerem, jako jejich 3. svazek. Sedmé, osmé a deváté vydání z let 1930, 1933 a 1939 zde bylo také poprvé doplněno černobílými ilustracemi Jana Gotha (knižní verze dodržovala jednotnou grafickou úpravu celé řady s podobiznou autorky a zlaceným pozadím ještědských lesů na deskách, zatímco na obálkách sešitové verze byla barevná tematická ilustrace). Desáté vydání VR z roku 1940 uspořádal a jazykově připravil Miloslav Hýsek a ilustroval Oldřich Cihelka (mimo černobíle obsahuje svazek i celostránkové barevné ilustrace).

Po válce převzalo Mazáčovu koncesi nakladatelské a knihkupecké družstvo Nová osvěta, kde vzápětí vyšel VR hned třikrát — dvakrát v roce 1947 (jedenácté vydání připravil a komentoval Josef Špičák jako 1. svazek Díla Karoliny Světlé s kresbou na obálce od Václava Plátka; dvanácté vydání, označené jako druhé /v Nové osvětě/, je pouze titulové s upravenými nakladatelskými údaji v tiráži a na obálce, jinak se jedná o zbytek nákladu desátého vydání u Mazáče i s původními Cihelkovými ilustracemi) a znovu v roce 1948 (třinácté vydání je pro změnu pouze obálkové, jedná se o zbytek nákladu jedenáctého vydání, vyměněna byla pouze kresba na obálce — místo Plátkovy nová, avšak motivem i výtvarným stylem velice podobná od Dagmar Rychlé).

Jako 11. svazek neilustrované řady Národní knihovna vydalo VR nakladatelství Orbis v prosinci 1949 „z podnětu ministerstva informací a osvěty“, v ediční úpravě Věry Mazlové a s doslovem Zdeňka Nejedlého.

V roce 1950 vyšel VR v nakladatelství Vyšehrad v Knihovně domácích klasiků jako 4. svazek řady Živý odkaz domova. V tiráži je ovšem uvedeno vročení 1951.

Komentované a doposud nejspolehlivější vydání VR připravil Josef Špičák v rámci Vybraných spisů Karoliny Světlé ve SNKLHU. VR je zařazen společně s *Křížem u potoka* a *Kantůrcíci* do 2. svazku spisů s názvem *Ještědské romány I*, jež zde, doplněné obrazovou přílohou, vyšly hned dvakrát po sobě: v roce 1954 a v upravené verzi pak v roce 1955.

Vydání v Mladé frontě z roku 1958 je 32. svazkem edice Květnice, k němuž napsal doslov Vítězslav Ržounek a jež velkými barevnými ilustracemi vybavil Václav Boukal.

V roce 1959 vydalo nakladatelství Naše vojsko jako 27. svazek knižnice Svět výbor *Povídky a romány z Ještěda*, který uspořádal, edičně ošetřil a komentoval opět Josef Špičák. Z díla Světlé zahrnuje kromě VR a *Frantiny* také drobnější prózy *O krejčíkově Anežce*, *Lamač a jeho dítě*, *Večer u koryta*, *Hubička*, *Námluvy* a *Černá divizna* a je doplněn původními dřevoryty a doslovem Karla Štiky a dřevoryty na titulech od Aleny Štikové.

Poté, co Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění přijalo název Odeon, zde vyšel roku 1969 VR potřetí, tentokrát však samostatně v edici Česká klasická próza a s barevnými ilustracemi Františka Turka.

Jako 7. svazek edice *Knihy srdce* vydalo VR v roce 1970 také Lidové nakladatelství (původně Svět sovětů), s doslovem Vítězslava Ržounka a s kresbou na obálce od Jiřího Říhy. V tiráži je označeno za celkově sedmnácté vydání, tento údaj však není správný.

První vydání VR v Československém spisovateli zahájil 19. svazek Velké řady edice české klasické prózy a poezie Slunovrat s medailonem Marie Řepkové a kresbami Cyrila Boudy v roce 1973. Druhé vydání, které se liší od prvního především v grafickém rozvržení (úpravou sazby byl snížen počet tiskových stran) a je mj. doplněno ilustracemi na předsádkách, zde ve stejné řadě a s tímtéž pořadovým číslem následovalo roku 1981.

S vrocením 1975 vycházel VR na pokračování každou středu formou vystřihovací románové přílohy volnočasového týdeníku *Naše rodina* (Československá strana lidová, vydavatelství Lidové demokracie, šéfredaktor František Stuchlý) od 27. listopadu 1974 (č. 48) do 10. září 1975 (č. 37) s ilustracemi Aloise Moravce, vždy jeden list se čtyřmi stranami románu typograficky upravenými tak, aby je bylo možno v případě čtenářova zájmu individuálně svázat. Kompletní svázaný výtisk je dnes v soukromé sféře považován za sběratelskou raritu, jediný evidovaný vázaný exemplář vlastněný institucí je archivován v knihovně Slezské univerzity v Opavě.

Nejnovější, avšak textově nespolehlivé vydání VR realizovalo až s velkým časovým odstupem — v roce 2008 — nakladatelství Tribun EU v edici *Knihovnicka.cz* s ilustracemi Nely Vadlejškové. Těmtýž rok byla také v Knihovně a tiskárně pro nevidomé K. E. Macana vyrobena audiokniha se zvukovým záznamem VR v nezkrácené verzi.

III/ JEVIŠTNÍ ADAPTACE ROMÁNU A JEHO PŘEKLADY

Jako se po vynálezu kinematografu stalo trendem doby přepisovat čtenářsky úspěšná literární díla do podoby scénářů a podle nich pak natočit film, tak bylo dříve běžné upravovat je pro divadlo. Knižní podání dramatisace VR od spisovatelky, překladatelky a herečky Elišky Peškové vyšlo už v roce 1874 s podtitulem *Obraz ze života v pěti jednáních* jako 79. svazek nové edice *Divadelní ochotník* — repertorium pro milovníky soukromých divadel, cílené na amatérské soubory a zohledňující jejich potřeby a možnosti, za redakce J. M. Boleslavského a nákladem knihkupectví Mikuláš a Knapp. Profesionální jevištní uvedení VR, stejně jako jeho filmové zpracování, dodnes nebylo realizováno. V době vzniku této edice však činohra libereckého divadla F. X. Šaldy avizuje vůbec první „světovou“ inscenaci VR (pod názvem *Sylva* a v režii Martina Františáka), jejíž premiéra je ohlášena na 19. června 2020. Na motivy jiných ještědských románů Karoliny Světlé byly doposud natočeny tři snímky, spadající do kategorie rané české kinematografie a „filmů pro pamětníky“ (*Kříž u potoka* 1921, 1937; *Nemodlencec* 1924).

O umělecké hodnotě VR a jeho nadčasovosti jistě svědčí jak dobové, tak moderní překlady do cizích jazyků — a to nejen slovanských. První překladatel ovšem při tlumočení vybraného prozaického díla do jiného (vlastního) jazyka v souladu s někdejší konvencí oceňovali především originální příběh a méně už respektovali charakter autorova lexika i stylu. Proto původní text výrazně krátili a zjednodušovali a s ohledem nejen na cílového čtenáře, nýbrž jistě také na podmínky a publikační možnosti tehdejších literárních periodik i jinak přizpůsobovali.

Francouzsky vyšel VR zkrácený do pěti kapitol v podání historika a slavisty Louise Légera 15. května 1872 v *Revue des Deux Mondes* (č. 2, s. 361–395) pod názvem *La Rychtarka de Jestied. Un roman rustique en Bohême*, knižně pak v souboru jeho prací *Nouvelles études slaves* (Paris, Ernest Leroux 1886, sv. 3, s. 181–248) s titulem *Le roman rustique en Bohême*. Zkrácený německý překlad VR od Toše Bogdana pod názvem *Ein Dorf-Roman* uveřejňoval ve fejetonové rubrice na pokračování během jara 1876 chorvatský list *Agramer Zeitung*. Vznik a potažmo i vydání těchto dvou nejranejších převyprávění VR inicioval Josef Václav Frič, kterého s Karolinou Světlou pojila příslušnost k literární skupině májovců a participace na prvním almanachu *Máj* (1858). S Légerem Frič úzce spolupracoval především v době své emigrace v Paříži v šedesátých letech, kdy mu mj. doporučoval k překladu původní českou beletrii i významné historické prameny, jež na naší domácí půdě pomáhaly konstituovat národní sebevědomí a v zahraničí vytvářet všeobecnou představu o dějinách, politice a kultuře Čechů. Německé převyprávění VR dal Frič tisknout v *Agramer Zeitung*, když v Záhřebu (něm. Agram) v letech 1873–1876 působil jako šéfredaktor tohoto deníku. (Kromě VR Světlé v něm na pokračování vycházely také další překlady z tehdy moderní české prózy, např. Hálkova povídka *Na vejminku / In Ausgeding*, Semilov Pfliegera Moravského nebo Němcové *Karla*.)

Od počátku roku 1879 začal vycházet VR na pokračování srbsky ve fejetonové rubrice bělehradského listu *Istok* v překladu Staniši Stanišiče pod názvem *Seoski roman* (ohlášené knižní vydání nákladem Velimíra Valožiče se nepodařilo ověřit) a současně polsky v ilustrovaném varšavském týdeníku pro literaturu, vědu a umění *Kłosy* v překladu Bronisława Grabowského s titulem *Wiejski romans* (č. 705–721, v příloze určené pouze pro předplatitele časopisu). Grabowského manželka Marie přeložila z díla Karoliny Světlé *Kříž u potoka* a povídky *Lamač a jeho dítě* a *Hubička*.

Nezkrácený, ale volný překlad VR do němčiny vydal knižně roku 1900 v nakladatelství Josepha Rotha ve Stuttgartu a Vídní pod názvem *Sylva. Eine*

Dorfgeschichte právník, historik a aktivní politik Joseph Alexander von Helfert pod pseudonymem Dr. Quido Alexis. Herbenovy *Besedy Času* (10. 11. 1901, č. 7, s. 54) parafrázovaly dobový posudek Karla Bienensteina v berlínské revui *Das literarische Echo*: „...Němcům se román líbí. Líbí se jim, že Karolina Světlá je seznámila s pěknou, rázovitou částí českého lidu. Podivují se věrnosti, s jakou vyličuje vesnický život, a omlouvají její poněkud silné idealisování postav. Tak vybraně prý arciť nemluví ani sedláci pod Ještědem, ani jinde, avšak jistě tak cítí, a to je právě předností Světlé, že nahlédla hluboce do duše lidu, rozumí jejím nejtajnějším záchvěvům a umí to vysloviti, pro co člověk přírodní nemá slov. Poetický realism v českém písemnictví má ve Světlé rozhodně vynikající zástupkyni.“

V moderním překladu vyšel VR samostatně knižně roku 1969 lužickosrbsky v převodu a s doslovem Antona Nawky v budyšínském Ludowem nakladnistwu v edici Domowina s ilustracemi Hanse Maua pod titulem *Wjesny roman* a roku 1972 v souboru s názvem *V gorach Ještěda* rusky v překladu básníka Olega Michajloviče Maleviče v leningradském (dnes Petrohrad) nakladatelství Chudožestvennaja literatura (tj. Umělecká) pod názvem *Selskij roman*. Malevič ve spolupráci se svou manželkou Viktorijí Alexandrovnou Kamenskou do tohoto výběru z díla Karoliny Světlé zařadil kromě VR také překlad románu *Frantína* a povídek *Lesní panna*, *Skalák*, *Lamač a jeho dcera*, *Námluvy* a *Hubička*.

IV/ RŮZNOČTENÍ

I přes absenci rukopisů, autografů či korekturních výtisků VR považujeme všechny změny zavedené v textu prvního knižního vydání VR (1869) oproti původnímu otisku časopiseckému (1867) za autorské (resp. za autorizované), a výsledné znění tedy za jeho definitivní redakci. Úpravy nebyly vedeny intencí měnit ideový obsah příběhu ani jeho kompozici. Ojedinelá doplnění nebo naopak výpusťky, podobně jako nahrazení původně užitého výrazu významově odstíněným synonymem lze jednoznačně hodnotit jako zásahy stylistické, které v závislosti na kontextu korigují méně vhodnou či nejasnou formulaci, nahrazují nežádoucí opakování slova nebo slovního základu, případně zjednodušují syntaktickou stavbu věty. Jinak řečeno: cílí k vyjádření obratnějšímu, nikoliv obraznějšímu. Převážná většina změn je tedy formálních, týká se gramatiky textu na úrovni hlásek, způsobu zápisu spřežek, alternací v tvarosloví progresivnějším směrem, resp. užití frekventovanějších tvarů,

V/ EDIČNÍ ŘEŠENÍ

Přítomná edice vychází z prvního knižního vydání VR v Matici lidu z roku 1869. Při edičních úpravách textu a zavádění emendací jsme přihlíželi ke všem ostatním vydáním publikovaným za autorčina života (1867, 1883 a 1899) — upřednostňujeme časopisecké vydání, při nejasnostech přihlížíme k druhému, velmi výjimečně a jen pro kontrolu též k třetímu knižnímu vydání — a ke třem vydáním novějším, která považujeme z textologického hlediska za významná: ke komentovanému vydání z roku 1949 v Národní knihovně (ed. Věra M[a]zlová), k reprezentativnímu z roku 1954 v SNKLHU z řady Vybraných spisů Karoliny Světlé (ed. Josef Špičák) a k poslednímu spolehlivému z roku 1973 v Československém spisovateli ve Velké řadě Slunovratu (podruhé zde 1981). Řídíme se převážně edičními zásadami doporučenými příručkou *Editor a text* (2006), avšak respektujeme též jazykovou normu šedesátých let 19. století a specifika autorčina lexika a stylu. (Velmi podrobně se jazyku Karoliny Světlé věnovala např. Věra Mazlová ve stejnojmenném článku, viz *Naše řeč* 1947, č. 2–4, s. 44–61.) Čerpali jsme při tom z Jungmannova *Slovníku česko-německého* (2. vydání, 1989–1990), Kottova *Česko-německého slovníku zvláště grammaticko-fraseologického* (digitalizováno 2005–2011), *Příručního slovníku jazyka českého* a kartotéky novočeského lexikálního archivu (digitalizováno 2007–2008) a *Slovníku spisovného jazyka českého* (digitalizováno 2011), s jejichž pomocí jsme také sestavovali vysvětlivky.

Omyly sazby a tisku upravujeme bez další registrace, jedná se zpravidla o chybějící znaky (*byla namáhala*), interpunkci vloženou na nepatřičné pozici (uvozovka, tečka) nebo o chybnou diakritiku (*nehrajete-lí, opakující, rychtářů, žášť*) či záměnu liter (*děležitějších m. důležitějších, pátrově m. pátravě, plasů m. vlasů, ptatit m. platit, sitnicích m. silnicích, zdytečně m. zbytečně*; nejčastěji střídání *n — u: dojemuě, ueštětí, oháueľa, rozmlnřvě, zaslechnřvši, a h — k: bodavěko, toko*).

Jednotlivé kapitoly odsazujeme zvláště vždy na novou stránku, neboť výchozí vydání přebírá formátování časopiseckého s čárovými předěly mezi kapitolami a současně dodržuje vydavatelské zvyklosti edice. Za začátek kapitoly chápeme i úseky textu na s. 101 (*Antoš si umínil, že se postaví...*) a s. 166 (*Asi dvě neděle po Antošovu odchodu...*), jejichž rozdělení je v časopiseckém vydání signalizováno předělem v navazujícím pokračování mezi jednotlivými sešity. Podle časopiseckého vydání oproti výchozímu odsazujeme jako samostatné kapitoly i pasáže na s. 32 (*Druhé ráno vstala rychtářka...*) a s. 58 (*Když se rychtářka druhé ráno s Antošem sešla...*).

Sjednocujeme formát autorských vysvětlivek uváděných v textu v závorce s autorskými poznámkami pod čarou tak, že je jednotně umísťujeme pod čáru. Nářeční, oblastní a zastaralé výrazy, k nimž sama Světla nepřipojila výklad nebo které nemusejí být dnešnímu čtenáři zcela srozumitelné, uvádíme v přítomném svazku v závěrečných vysvětlivkách.

V souladu s *Pravidly českého pravopisu* sjednocujeme v textu dubletní psaní předpon *s-*, *z-*, *vz-*: píšeme *s- m. z-* (*stěžít, strávit*), *z- m. s-* (*zběhlý, zblednout, zdržet, zesílit, zestárnout, zhasit, zhotovit, zhubnout, zchladit, zchodit, zchudnout, zklamat, zkormoucený, zkoumat, zkrotit, zotavit, zplodit, zpotit, zprostit, zprostředkovat, zprůzračnět, zpustlý, způsob, zřít se*) a *vz- m. z-* (*vzkríkout, vmoci, vzpamatovat, vzpomínat, vzpouzet se*). Předložku *z*, *ze m. s*, *se* volíme i v genitivních vazbách (*shodit z vědra, skočil z koně, slezl z kočárku, spadla z Antoše, z cizího stromu, z hor dolů, ze sebe strásti, ze strany*). Dále upravujeme podobu *geminát* (*nádenice m. nádennice, ruměný m. ruměnný, vinice m. vinnice, výměník m. výměnník; několikrát m. několikkrát, ale poddat se m. podat se, rozzlobeně m. rozlobeně, Suštit m. Suštit*) a cizích či přejatých slov (*balzám m. balsam, fyziognómie m. fysiognomie, medicína m. medicina, poezie m. poesie, rozmarýnový m. rozmarínový*).

Podle současných pravidel píšeme malé písmeno ve slovech a spojeních jako *alžbětinky, filipojakubská noc, ještědské pohoří, ještědští hoši, klášter alžbětinský, kostelíček světelský, meluzína, obec ochranovská, světelská fara*, naopak velké zavádíme nebo sjednocujeme v případech jako *Boží hod, Ještědští, Ochránovští, Otčenáš, Panna Marie, Spasitel, Štědrý večer, Vánoce, Velký pátek, Věřím v boha (Vyznání víry) a Zdrávas*. Slova *bůh, cikán a žid* ponecháváme s malým písmenem, stejně jako *průpovídky a zvolání typu proboha, přísambůh, svatá panno, spánembohem* apod.

Výrazný zásah si vyžádala úprava *spřežek*, neboť způsob zápisu značně kolísá; postupujeme proto progresivně a dle současných pravidel s přihlédnutím ke kontextu píšeme spojitě nejen *příslovce, předložky a spojky*, ale i další *kompozita*, např.: *avšak, beztoho, dokola, doopravdy, dopodrobna, doprostřed, dosyta, dozadu, dožluta, jaksepatří, kupředu, kvečeru, kvůli, málokdy, mezitím, mimoto, nablédni, nablízku, nactiutrhání, nadál, nadarmo, nadevše, nadlouho, nadmíru, nadobro, nadto, nahlas, najevo, nalicho, namnože, namouvěru, nanovo, naoko, napilno, například, například, naruby, narychlo, našťestí, nato, navěky, navlas, navrch, navzájem, navzdory, navždy, nechťsi, občas, odjakživa, pokaždé, poočku, potajmu, pozpátku, propodruhé, předtím, přesmoc, přítom, sebevětší, stíží, tamtudy, vbrzku, včas, včera, vhod, vlevo,*

vpravdě, vpříč, vskutku, všanc, vtom, zadruhé, zakrátko, zasvé, zato, zcela, zdaleka, zhurta, zjara, znenadání, znovu, zprudka, zrána, zvenčí atd. Společně s patričnou úpravou interpunkce také spojujeme slova jako *bůhvíco, kdovíco a díkybohu, nazdařbůh, pánbůh, proboha, sbohem, spánembohem*. V uvození otázek, zvoláních a přitakáních píšeme dohromady zájmenná příslovce, příslovce a částice s příklonkami *-pak a -že (japak, jestlipak, kudypak, zdalipak; baže, cože, jakže, kamže, /ne/jenže, ovšemže)*. Rozlišujeme oddělené či spojitě psané spojky *jako* s kondicionálním *by* (*jako by chtěla dívce nahraditi, ale vyšla jakoby náhodou na dvůr*).

Na rozdíl od posledních moderních edic VR zasahujeme do slov na úrovni hlásek v souladu s pravidly shrnutými v příručce *Editor a text*, neboť Světlá neuzívá nářečí souvisle, dokonce ani v přímé řeči (ostatně ještědeským dialektem pravděpodobně nikdy sama nehovořila a na přelomu šedesátých a sedmdesátých let jej ani důkladně neznala). Jak postavy, tak vypravěč promlouvají ve VR spisovnou češtinou, a proto veškerá kolísání a přítomné hláskové alternace považujeme za nepříznakový projev dobové jazykové normy. Převážnou většinu dialektismů včleněných bez rozdílu jak do pásma vypravěče, tak do pásma postav vyděluje autorka uvozovkami, jako by jimi signalizovala směrem ke čtenáři jistou výlučnost, exkluzivitu slovního obratu, lokalizující jinak univerzální příběh. V zásadě a s ohledem na autorskou intenci doloženou ve výchozím vydání tedy respektujeme kolísání v kvantitě vokálů (*aksamitový — aksamítový, dřimat — dřímat, dveře — dvěře, dychat — dýchat, chleb — chléb, chvílinku — chvílínku, kajicně — kajicně, leto — léto, lítost — lítost, lžice — lžíce, myšlenka — myšlénka, nalezat — nalézat, naschval — naschvál, ohlednout — ohlédnout, ostychavě — ostýchavý, peří — pění, pichnout — píchnout, podlehat — podléhat, prah — práh, prociťovat — prociťl, říkat — říkat, sebebřemáhání — sebebřemáhání, schvalný — schválný, stebélko — stéblo, stiskat — stískat, šířý — šířý, ukřížovaný — ukřížovaný, vzdychat — vzdýchat, vztyčít — vztýčít, zeslablý — slábo), stejně jako důsledně dodržované odchylky od dnešní normy (pouze krátce *blabolení, brunatný, cidit, jizlivý, jmeno, liskový, nasladlý, neunavný, neustupný, omladla, pipnout, pomijitelný, umyvačka, zahvizdnout, zaklínací* — a pouze dlouze *majolíkový, mákový, míska, nákažlivý, práhnout, sáhat, šípka*). Sjednocujeme však délku v sufixech slov jako *slavičí m. slavičí, žebrák m. žebrak* a normatizujeme krátké a dlouhé tvary slov *lítý a lítost* a jejich derivátů. U předložek a adverbii původní délku krátíme (*jedině m. jediné, podle m. podlé, vedle m. vedlé*), naopak infinitivy se základem *bít, být, lézt,**

mstít, mýt, nést, téct, užít, zazlít píšeme vždy dlouze, stejně jako zvolací *ó*. Sjednocujeme způsob zápisu jmen postav v kvalitě i kvantitě, neboť odchylky se v textu vyskytují vždy pouze jedenkrát (*Jirovcová m. Jírovcová, Marjánka m. Marjanka, Mikusa m. Mákusa, Sylva m. Silva*), německý název Ochranova upravujeme *Herrnhut m. Herrenhut*.

V kvalitě vokálů šetříme jak ojedinělé dublety (*kvetl — květl, musil — musel, zahlédl — zahlídl*), tak sporadicky se vyskytující hláskové alternace (*čepejřit, hněst, nalejt, neslyšaný, zejtra*), v kvalitě konsonantů pak střídání *d — t (odevřát), s — š (koštěný, nešený, příměšek, škulina, uhasen, vyhostětec), h — ch (hundelatý), ch — k (lektat, proplakovat), č — k (uteku), n — ň (míšenský), z — ž (nahražen)*. V konsonantických skupinách doplňujeme vypuštěné *d* a *t* (*ctnost m. cnost, prázdno m. prázno*), jinak jsme úpravu znělých a neznělých hlásek s ohledem na výskyt dialektismů omezili pouze na záměnu *s — z* ve slovech *Muzejník m. Musejník, pomlázka m. pomláška, přezka m. přeska, svazovat m. svasovat* a *d — t* ve slově *troudník m. troutník*. Frekventovanější výraz *chýžka* chápeme jako dialektismus, a proto nezasahujeme do znělostní korelace *š — ž*. U feminin skloňovaných podle vzoru *kost* měníme dobový sufix *-t/-ť* podle současné normy, píšeme tedy *část, mast, pažit, pelest, srst* a naopak *závěť m. závět* (s oporou výskytu téhož výrazu v jiných autorčiných dílech z konce sedesátých let, v nichž je dle užitých koncovek pádového paradigmatu zjevné, že jej Světlá považuje za femininum, nikoli za maskulinum).

Respektujeme autorčinu volbu dialektismů (*dopařit, chýžka, krosnáci, smyčka psů*) a archaismů (*dojmutí, hedbáví, chůdec, lepšovat, milán, mlčelivý, pomijitelný, posavadní, povědít, roveň /adj./, rozeniny, řebřinový, sednice, sídlet, snídání, svítat se /o poznání/, trestánka, zapomenlivost, zapomněnlivý, zbujnice, zdrželivost, zove*). S oporou různocnění (viz výše) dovršujeme autorčin záměr upravit výraz *týhoden* a jeho deriváty na *týden*, a proto jeho jediný opomenutý výskyt v textu emendujeme (viz emendace ke s. 103).

Zachováváme odchylky od dnešního typu skloňování u substantiv v plurálu (nom. *hošíkové*; dat. *prsoum*; lok. *ňadrách, nocech, prácech*; instr. *mastěmi, nedělmí, nitmi, zděmi*) i u adjektiv podle tvrdého (*cizá čeládka*) a měkkého (*horeční obludy*) vzoru, sporadický výskyt archaického nesklonného tvaru u femininního posesiva *její* (*bohatství vlasů její; nechápaje naprosto smyslu její slovo; všech šest dítek její*) a *čí* (*Z čí vycházel prsou?*) a též alternace tvarů (nejčastěji gen. — akuz. a dat. — akuz.) osobního zájmena *ona* v tradičních dobových vazbách se slovesy jako *pohřešit, pozorovat, užít, zahlédnout, zapomenout* (*aby jí [Sylvy] čeládka nepohřešila; nezahlídl jí [sousedky]; zaspal jí*

[upomínku], *ale nezapomněl jí* [upomínky] *po celou mladost*) — upravujeme je však ve vazbách se slovesy *dělat, dojmout /zast. dojíti/, hněst, koukat, mrzet, následovat, upokojit, vidět, zarmoutit, znát*, pokud to syntaktická struktura věty vyžaduje. Respektujeme autorčino užívání jmenných tvarů adjektiv (*hezka, mlada, pilna, nemocny*) a rovněž starší slovesné vazby předložkové (*dostavit se u + gen., následovat na + akuz., tázat se za + akuz., žehrat s + instr.*) i bezpředložkové (*dát se držet + dat., navštívit + instr., pracovat + dat., prosit + instr., přiblížit se + dat., spokojit se + instr., těšit se + dat.*). Šetříme též pro Světlou typické tvoření přechodníku přítomného od sloves dokonavých (*kopnouce, strhna, zadumajíc se, zazpívajíc*), stejně jako další nestandardní formy přechodníku (*chválivše m. chválíce, svíjíc m. svíjejíc*) či 3. osoby plurálu (*bdějí, vyspějí se*). Rušíme zřídka užívaný archaický genitiv plurálu zakončený na *-ův* (*pohrdání ženichů m. ženichův, stříbrných dvacetníků m. dvacetníkův*). Podle současné normy zavádíme podle kontextu duálové koncovky (*nohama m. nohami*), a to i ve shodě (*rukama rozepjatýma m. rukama rozepjatými*), ponecháváme ovšem zastaralý tvar *ramenoma* a shodu *klesaly kolena*. Normatizujeme sufixy komparativů a superlativů (*nejhladší m. nejhladčí, nejsladší m. nejsladčí, prudší m. prudčí*), ale ponecháváme stažené tvary (*nejkrutší m. nejkrutější*). Upravujeme shodu přísudku s podmětem (*kde se zamilovaní její zrakové s rozkoší na něm pásli m. pásly; kolem něho vanuli dosud větéřkové jarní m. vanuly; [dětí] jevily patrnou ostýchavost [...] nemluvily [...] samy nepověděly [...] se staly neposlušnými m. jevili [...] nemluvili [...] sami nepověděli [...] se stali; [dětí] poznaly vlastní matku dostatečně, aby ji ocenily, poznaly i jednání té, již si samy zvolily m. poznali [...] ocenili, poznali [...] sami zvolili; [střevíce,] jakéž nosily tehdáž děvčata ještědská m. nosili*). Nezasahujeme však do plurálových koncovek ve shodě přísudku s podmětem, který je vyjádřen neutrem (*pole se podobaly; slova její šly; že mu děvčata více přála [...] měly pak právo /viz zde s. 62/: oproti znění 1867 *děvčata přály [...] měly pak právo* Světlá opravila pouze koncovku prvního slovesa; shodu neupravujeme proto, že při změně koncovky druhého slovesa na *měla*, vztahující se k podmětu *děvčata*, by došlo k sémantickému zkreslení, neboť předmětem uvozující věty celého souvětí je femininum v sg. *ženu to mrzívalo*); ani do odchylek ve skloňování, které vycházejí ze záměny pádových paradigmat, ať už byly způsobeny omylem, neznalostí, nebo nedostatečnou kodifikací, tzn. respektujeme od dnešní normy rozdílnou rodovou příslušnost substantiv (fem. — *pažit náledím pokrytou*, neutr. — *na silné paže Sylvino*) i zájmen podle smyslu (*jak děvče doroste, hned ji obec provdá*),*

genitivní koncovku substantiva ve vazbě s číslovkou (lok. pl. *po mnoha dní*, instr. pl. *tisíci slz*) či vzor skloňování (celé paradigma *host* /gen. sg. *hostě*, akuz. pl. *hosti*, instr. pl. *hostmi*/; nom. pl. *chytat křeči m. křeče*, lok. pl. *na perutech m. na perutích* /záměna kost–píseň/; gen. pl. *proud slzí m. slz* /záměna růže–žena/). Nejedná-li se o záměnu pádových paradigmat, sjednocujeme odchylky ve vazbách jako *proti sňatku v tolikerých ohledech nerovnému m. nerovnému*; *s nejmenším na něm podílem m. podílu* či spodobě *nevstává se slunce východem m. nevstává se sluncem východem* (podle znění 1867). Předložku *s(e)* doplňujeme ve spojeních *aby se svíčkou hledala*; *kráčela [...] s očima otevřenýma* a vypouštíme podle analogických výskytů ve vazbě *pravila s hlasem chvějícím se*; *s chvějícím se hlasem otázel se*. S oporou různocnění (viz výše) dovršujeme autorčin záměr upravit vazbu *jít s sebou* (z něm. *mitgehen*) ve významu „jít s někým“, a proto její jediný opomenutý výskyt v textu emendujeme (viz emendace ke s. 85 — podrobně se tomuto jazykovému jevu věnuje Markus Giger, in *Naše řeč* 2007, č. 4, s. 195–202).

Do původní interpunkce zasahujeme v případech, kdy je užita v rozporu se současnými pravidly, doplňujeme ji v místech, kde je to syntakticky nezbytné. Čárkou oddělujeme oslovení, přístavek, vsuvku, částice a citoslovce, dvojité spojovací výrazy (*ani — ani*), větné členy a hlavní i vedlejší věty spojené v jiném než slučovacím poměru a vložené vedlejší věty. Naopak ji rušíme před spojkami *a, i* ve slučovacím poměru, před spojkami *jako* a *než*, uvozují-li pouze větný člen, před infinitivními konstrukcemi, pokud nezastupují vedlejší větu nebo na ně neodkazuje zájmeno ve větě řídicí, a po zesilovacích příslovcích *arci, dobře, obzvláště, právě, věru*. Čárkou neoddělujeme antepoňovaný podmět vtažený do přechodníkové konstrukce, rozvitého přívlastku nebo vedlejší věty ani přechodníky a přechodníkové konstrukce, ponecháváme kolísání dle autorky. Upravujeme však distribuci čárek v několikanásobném a postupně rozvíjejícím a taktéž ve volném a těsném přívlastku. Rušíme vykřičník po zvolání uprostřed věty, v nepřímých otázkách nahrazujeme otazník tečkou (v případě zvolání vykřičníkem) a na konec tázacích vět jej doplňujeme, chybí-li. Následuje-li po otazníku samostatná výpověď začínající malým písmenem, měníme jej na velké (a to i v případech rozdělené přímé řeči). Odstraňujeme spojovník v primárních spojkách (*jestli, zdali*) a apostrof u příklonného *-s* (*cos, šels, tys, žes*). V přímé řeči doplňujeme chybějící uvozovky, případně upravujeme jejich pozici, další dvojité uvozovky vložené do přímé řeči měníme na jednoduché, nadbytečné vypouštíme (název časopisu, zeměpisná jména). Zachováváme uvozovky, jimiž autorka signalizuje nářeční výraz nebo oblastní

název, ale k neoznačeným dialektismům je nedoplňujeme. Kolísající užití uvozovek u lidového pojmenování usedlostí a rodin jsme vyřešili v souladu s předpokládaným autorským záměrem: vyskytuje-li se v nejbližším jazykovém okolí výraz *statek*, ponecháváme u pojmenování uvozovky, v opačném případě je odstraňujeme (u *Bílků*, u *kovářů*, ale „u *rychtářů*“ na *statku*).

Sjednocujeme zápis zkratky *atd. m. a t. d.*, slovy ji rozepisujeme pouze v jediném případě, kdy je součástí přímé řeči ([...] *zařikává ústřely, pomáhá k ztracené míře a tak dále*); vypouštíme formální tečku za názvem a podnázvem, několik ojedinelých slov vysazených ve výchozím vydání proložené tiskneme kurzivou.

EMENDACE

- 7 kde chováš *láskyplně* rodné děti **m.** kde chováš *láskyplně* rodné děti
10 Předávala pro selky a z *přádlá* **m.** Předávala pro selky a z *přádlá*
24 Nedal prý ani otci **m.** Nedal se prý ani otci
31 o němž *věděli* **m.** o němž *viděli*
42 proti sňatku v tolikerých ohledech *nerovnému* **m.** proti sňatku v tolikerých ohledech *nerovném*
60 o své nad ním pomstě **m.** *k ní* nad ním pomstě
61 *váženému* příbuznému **m.** *vážnému* příbuznému
61 abych i to do úpisu položil? **m.** abych i to do úpisu položil.
70 zamumlala: ¶ „Nepustíte-li mne **m.** zamumlala. ¶ „Nepustíte-li mne
85 proč nejde s *nimi* do hospody **m.** proč nejde s *sebou* do hospody
88 novou módu, v tomto ohledu však nechtělo se jí být první **m.** novou módu v tomto ohledu, však nechtělo se jí být první
88 *zamyšleně pohlížeje* **m.** *zamyšleně pehlížeje*
89 uposlechla ani *nehlesnuvši* **m.** uposlechla ani *nehlesnuvši*
103 že si po více *týdnů* ani nezakouřil **m.** že si po více *týhodnů* ani nezakouřil
104 s nejmenším na něm *podílem* **m.** s nejmenším na něm *podílu*
110 Nebyla u *nich* lež ctností? **m.** Nebyla u *ní* lež ctností?
124 výdělek náleží všem dohromady. Uloží se do společné kasy. **m.** výdělek náleží všem dohromady. ¶ Uloží se do společné kasy.
128 malé *dítě* **m.** malé *děti*
135 aniž se mohou *doparřit* zloděje **m.** aniž se mohou *dopatřit* zloděje
136 kříže, na křížovatce *postaveného* **m.** kříže, na křížovatce *postaveném*
137 *ji* to napadlo ještě dříve než mne **m.** *jí* to napadlo ještě dříve než mne

- 138 *Nebo* bylo skutečně **m.** *Neboť* bylo skutečně
139 do *nejnešťastnějšího* klamu **m.** do *nejšťastnějšího* klamu
140 s duchem trapným, rozjímáním ochablým, se srdcem sklíčeným a po porozumění toužícím **m.** s duchem trapným, rozjímáním ochablým, srdcem sklíčeným a po porozumění toužícím
144 co jste se mnou tak vážně pohovořil **m.** co jste *si* mnou tak vážně pohovořil
153 z rekyně se stala nebohá jen *dívka* **m.** z rekyně se stala nebohá jen *dívky*
155 *ne jednou*, ale desetkrát **m.** *nejednou*, ale desetkrát
158 do kabátu v sednici *zapomenutého* **m.** do kabátu v sednici *zapomenutém*
164 jak měla stát u dveří kostelních **m.** jak měla *kovářka* stát u dveří kostelních
180 mladší a *nerozumnější* **m.** mladší a *rozumější*
182 o víru ve mne **m.** a víru ve mne
187 jindy *tak* nerada seděla **m.** jindy nerada seděla
195 s *děťmi* svými vzdělával. Žil jen pro ně, také se *staly* **m.** s *pětmi* svými vzdělával. Žil jen pro ně, také se *stal*

P. H.

OBSAH

VESNICKÝ ROMÁN	7
KOMENTÁŘ	
I/ Tvůrčí osobnost — kontexty — dobová recepce díla	199
II/ <i>Vesnický román</i> — text a souvislosti	215
EDIČNÍ POZNÁMKA	231
VYSVĚTLIVKY	258

svazek 103

Řídí redakční rada České knižnice ve složení:

Jiří Flaišman (předseda), Jiří Holý, Pavel Janáček, Jan Linka, Filip Tomáš, Martin Valášek

Redakce: Petra Hesová

Karolina Světlá

Vesnický román

Text k vydání připravila, ediční poznámku a vysvětlivky napsala Petra Hesová

Komentář napsal Ivo Říha

Obálka (s použitím malby Wilhelma Riedla *Stádo krav na pastvě*, 1866,

Národní galerie, Praha), vazba a grafická úprava Jana Vahalíková

Výběr ilustrace na obálku Stanislava Fedrová

Odpovědná redakce Zdena Wiendlová

Sazba písmem Tabac Robert Šváb

Tisk a knihařské zpracování Finidr, Český Těšín

Vydal Nadační fond Česká knižnice

ÚČLK FF UK, náměstí Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1

(www.kniznice.cz),

Ústav pro českou literaturu AV ČR,

Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

(www.ucl.cas.cz)

a vydavatelství Host,

Radláš 5, 602 00 Brno

(www.hostbrno.cz)

v Praze a Brně roku 2019 jako 1642. publikaci vydavatelství Host

272 stran

V České knižnici vydání první